

Γ. ΚΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΕΠΟΠΟΙΓ'ΑΝ ΤΟΥ 1821

ΟΙ ΕΥΒΟΕΙΣ ΗΡΩΕΣ

«Παῖδες Ἑλλήνων ἐβάλοντο
φαεννὰν κρηπίδ' Ἐλευθερίας»
(Πίνδαρος)

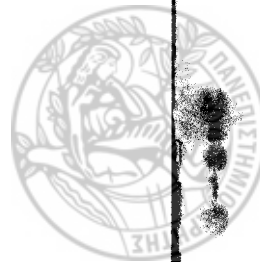
«Δόξα στή μνήμη τῶν ἡρώων,
ποῦ λύτρωσαν αὐτήν τήν γῆν»
(Προβελγγιος)

ΙΟΥΛΙΟΣ 1930

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΑΙ

Τόποις «Ἐδρίκου»

3943

118943

Γ. ΚΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΕΠΟΠΟΙΓΙΑΝ ΤΟΥ 1821

ΟΙ ΕΥΒΟΕΙΣ ΗΡΩΕΣ

Καίθεσ Ἑλλήνων ἐβάλοντο φασινὰν κρητιδ' Ἐλευθερίας
(Πίνδαρος)

«Δόξα στή μνήμη τῶν ἡρώων, ποῦ λύτρωσαν αὐτήν τήν γῆν»
(Προβελόγγος)

Ἐάν στρέψωμεν πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν φαντασίαν καὶ διεισδύσωμεν εἰς τὰ ἔαθ' τῶν αἰῶνων μέχρι τοῦ σημείου ἐκείνου, πέραν τοῦ ὁποῦ δὲν δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν, διότι πυκνότετος καλύπτει πέπλος τοὺς πέραν ἐκείνου αἰῶνας, θὰ ἴδωμεν, ὅτι κάθε χώρα καὶ κάθε λαὸς ἔχει τοὺς ἡρώας του· ἄνδρας δηλαδὴ, οἵτινες μὲ τοιαῦτα σωματικὰ καὶ πνευματικὰ προτερήματα ἦσαν πεπροικισμένοι, ὥστε κατὰ τὴν μυθολογίαν οὐ μόνον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς θηρίων ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσωσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς θεοὺς δὲν ἐδίστασαν νὰ συγκρουσθῶσιν· ἄνδρας, οἵτινες ἐξεπροσώπων ἢ τῆς οἰκείας φυλῆς τὸ ἀρτίον ἢ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τὸν θαυμάσιον. Τοὺς ἄνδρας τούτους ἢ μὲν μυθολογία τοὺς ὠνόμασεν ἡμιθέους, ἢ δὲ Ἱστορία, ἢ ὁποία μὲ καθαρωτέρους ὀφθαλμοὺς ἐξετάζει τὰς τῶν ἀνθρώπων πράξεις, ἡρώας, καὶ τοὺς ἐτοποθέτησαν μετὰ τὸν θάνατόν των ἢ πλησίον τῶν ἀθανάτων θεῶν ἢ εἰς τοῦ οὐρανοῦ τὸ στερέωμα ὡς ἀστερισμοὺς, ἵνα εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ καθήκοντος τὴν ἀνθρωπότητα καθοδηγῶσι. Τοιούτους ἄνδρας ἢ ἡμετέρα Πατρις οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ γεννᾷ. Ἐάν εἰς τὸ στερέωμα ὑπάρχωσι τοιοῦτοι ἀστερισμοί, οἱ πλεὶς πολλοὶ καὶ οἱ πλεὶς φωτεινοὶ εἶνε Ἑλληνικοί..

Τὸ «παίθου τοῖς ἄρχουσιν» τὸ θρονιοφωναί ὁ ἡμίθεος καὶ ἥρωϊς τῶν Δωριέων Ἡρακλῆς, ἐκτελέσας τοὺς δεκάκα ἀθλοὺς του ἀγογγύστως καὶ ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀντιλογίας κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως τῶν Μυκηναίων Εὐρυσθέως. Τὸ «παίθου τοῖς νόμοις» ὁ Λεωνίδα μετὰ τοὺς τριακοσίους του. Τὸ «πατρός τε καὶ μητρός καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμωτέρον ἐστὶν ἢ Πατρίς» ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Θηβαῖος στρατηλάτης Ἐπαμεινώνδας εἰπὼν τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο «εἰς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ Πάτρός»... Τὸ «Ἐλευθέρας» τέλος «ζῆν» μᾶς τὸ ἐδίδαξαν οἱ Μακραθωνομάχοι, οἱ Σαλαμινομάχοι καὶ οἱ ἥρωες τῶν Πλαταιῶν..

Τὰ χρόνια περνοῦν καὶ ἡ Ἐλευθερία, ἡ αἰθερία κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν φαντασίαν Νύμφη, ἥτις πτερωτὴ ἐξεπήδησεν ἀπὸ τὰς πεδιάδας τοῦ Μακραθῶνος καὶ τῶν Πλαταιῶν, ἀπὸ τὰ ἐνδοξα καὶ αἵματοβαφῆ τῶν Θερμοπυλῶν στενά καὶ ἀπὸ τὰ γαλανὰ τῆς Σαλαμίνας κύματα, διεσάλπισε δὲ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀκροπόλεως βράχου τὸ ἐλευθέριον κήρυγμά της ἀνὰ σύμπαντα τὸν τότε γνωστὸν κόσμον, ἡ Ἐλευθερία, λέγω, μετὰ τὴν ἀποπράδα ἡμέραν τῆς 29 Μαΐου τοῦ 1453, ἐκδιωχθεῖσα ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ χωρίων μετώκησεν εἰς τὰς κορυφὰς καὶ τοὺς ἀπροσίτους βράχους τῶν Ἑλληνικῶν ὄρεων, συντροφεύουσα τὰ ὄρεσίδια τῆς Πατρίδος τέκνα, τοὺς κλέφτας, λέγω, καὶ τοὺς ἀρματολούς. Ἦδη κατὰ τὸ σωτήριο ἔτος 1821 παρασκευασθεῖσα ἐκ νέου διὰ τῆς λύρας τοῦ Τυρταίου τῶν νεωτέρων χρόνων Ρήγα τοῦ Φερραίου, διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ σοφοῦ Κοραῆ καὶ τῶν μικρῶν τῆς Ὀδησοῦ ἐμπορῶν (τῶν φιλικῶν) ἐξεπήδησε πάνοπλος ἀπὸ τοῦ Προῦθου τὰς ὄχθας καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Χελμοῦ τὰς κορυφὰς ἀναγγελθεῖσα ἀνὰ σύμπαν τὸ δουλεῖον γένος διὰ τοῦ φλογεροῦ σαλπίσματος τοῦ Ὑψηλάντη, διὰ τοῦ στόματος τοῦ Ἱεράρχου Γερμανοῦ καὶ διὰ τῆς λάμπφως τοῦ καρυοφυλλιοῦ τοῦ Ἱεράρχου Γερμανοῦ καὶ διὰ τῆς λάμπφως τοῦ καρυοφυλλιοῦ τοῦ κλέφτη Νικ. Σουλιώτη. Τὸ πῆδημά της μεταδίδεται ἀπὸ τῆς Μολδοβλαχίας σ' τοὺς αἵματοβαφεῖς κάμπους στὸ Μωρηᾶ καὶ ἀπ' τὸ Μωρηᾶ στὴ Ρούμελη—ἀναστηλώνει τὸ Μωρηᾶς, ἡ Ρούμελη μουγκρίζει—καὶ πρῶτα τὰ δοξασμένα καρυοφύλλα τῶν κλεφτῶν τῆς Γκιώνας καὶ τῆς Λιάκουρας εἰδοποιοῦσι τὸν αἰμοδίφην Ἀγαρηνόν, ὅτι ἐπέστη πλέον ἡ ὥρα τῆς ἐκδικήσεως. Ἡ λαίλαψ ἐξέσπασεν ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τῆς τέως δουλωμένης γῆς. Συγχρόνως σχεδὸν με

τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἐπανεστάτησε καὶ ἡ Εὐβοία, ἡ μὲν βόρειος, ἦτοι ἡ ἐπαρχία Ξηροχωρίου, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐξαδέλφου τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου Βερούση Μουτσανά, τὸν ἑποῖον ἀπέστειλεν ἐκεῖ ὁ Ἀνδρούτσος ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην τοῦ Χανίου τῆς Γραβιάς, ἡ μέση, ἦτοι ἡ ἐπαρχία Χαλκίδος, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐκ Λίμνης ὀπλαρχηγοῦ Ἀγγελῆ Γοβιῶ, καὶ τέλος ἡ νότιος, ἦτοι ἡ ἐπαρχία Καρυστίας, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μητροπολίτου Καρυστίας Νεοφύτου, τοῦ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως πεμφθέντος Ἡλία Μαυρομιχάλη, τοῦ κοινῶς Μπεζιζαδὲ λεγομένου, καὶ τοῦ ἀσὴ μου μὲν κατ' ἀρχὰς κλέφτη, δικασίμου δὲ καὶ ἐνδόξου κατόπιν στρατηγοῦ Νικ. Κριεζιώτη. Κατὰ τὴν διετὴ ἐν Εὐβοίᾳ πολεμικὴν περιόδον (διότι τῷ 1823 ὑπετάγη ὀλοσχερῶς εἰς τοὺς Τούρκους ἡ νῆσος) διεκρίθησαν εἴτε ὡς ἀρχηγοί, εἴτε ὡς ὑπαρχηγοί, εἴτε καὶ ὡς ἀπλοὶ ὀπλίται οἱ κάτωθι Εὐβοεῖς καὶ ξένοι. Ὁ Καρυστίας Νεοφύτος, ἐκ Φώλων καταγόμενος καὶ διαδραματίσας σπουδαιότατον πρόσωπον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Ἀγγελῆς Γοβιῶς, ἐκ Λίμνης καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀναγνώστης. Οἱ ἀδελφοὶ Κῶστος, Μητάκης καὶ Γιαννάκης Γεωργίου, ἐκ Χαλίων τῆς Βοιωτίας. Πέντε ἀδελφοὶ Μπαλαλαῖοι καὶ περὶ τοὺς εἴκοσι συγγενεῖς αὐτῶν, ἐξ Ἀφρατίου μὲν καταγόμενοι, εἰς Γαλτσάδες δὲ καὶ Κοκκινόμηλιὰ ἐγκατεστημένοι, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πρεσβυτέρου τῶν Μπαλαλαίων ἀδελφῶν καπετὰν Θανάση.. Οἱ ἐκ Χαλκίδος Δημ. Καρύδας, Ἰω. Μαυρομάτης, Ἀθαν. Χοντροβασίλης, Βασ. Κόκαλης, Ἀναγνώστης Κρίτσαλης, Ἰω. Οἰκονόμου, Γ. Ἀποστολίδης, Ἰω. Μασούρης, Νικ. Στάμου, Γ. Ντερτλῆς, Δ. Σμιτζῆς, Σπ. Ἐξαδάκτυλος, Θωμᾶς Κογιδης (φρονεῦθεις ἐν Σφακτηρίᾳ τοῦ Ναυαρίου), οἱ ἀδελφοὶ Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος Χατζηστάμου (ὁ Βασίλειος ἐφρονεῦθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Τρίκκερι, τὴν ὁποίαν διεξήγαγεν ὁ Κριεζιώτης καὶ ὁ Καρατάσος κατὰ τοῦ Ζέρβα Πασσᾶ), Ν. Μπέλλος καὶ Ἀντώνιος Κοκκώνης, ἀδελφοὶ ἑτεροθαλεῖς, Θωμᾶς Δούλης, οἱ ἀδελφοὶ Γιαννάκης καὶ Θανάσης Μαρμαρᾶ καὶ ὁ Τάσος Θεοδοσίου. Οἱ ἐκ Βασιλικοῦ Ἀντ. Καλυδιάρης, Ἀθ. Κόντος καὶ Θωμᾶς Νικολάου. Οἱ ἐξ Ἀμπελιῶν Κώστας Ράγκος, Τάσος Μάγος, Χρῆστος Γουρνής, Ἀντ. Καραχάλιος καὶ Τάσος Πασαλής... Οἱ ἐξ Ἀφρατίου Κ. Παπασιανῆς, Δ. Τζαννῆς, Τάσος Ντεστεγκῆς καὶ Ἀναγν. Πέπουλας.. Οἱ

ἐκ Φύλλων ἀδελφοὶ Ζήσης καὶ Δημήτριος Καρχηστᾶσι, ὁ Β Κοροπίτσας, ὁ Μιχαῆλης Κασάπης, ὁ Τάσος καὶ Κωνσταντῖνος Κούρτης. Κάποιος Δούδαλης καὶ Μακρῆς ἐκ Ψαχνῶν. Ὁ καπετὰν Σῦρος Μιστριώτης, ὁ Ἀγγελῆς Γκουσκούνης καὶ ὁ Βλαχαγτώνης ἀπὸ τὸ Μετόχι. Ὁ Δῆμος καὶ ὁ Ἀντώνιος Θάνου ἀπὸ τὰ Καμπιά. Ὁ Ἰω. Κατσιμογιάννης καὶ κάποιος Λιάκος ἀπὸ τὸ Μαντούδι. Ὁ Μαυρούτσικος ἀπὸ τὴν Κερασιά καὶ κάποιος καπετὰν Μιχαῆλης ἀπὸ τὴν Στροφυλιά. Ὁ Ἀμελαδιώτης, ὁ Γεροδημήτρης καὶ ὁ Μπολοβίνος ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Ἄνναν. Ὁ Καρατζᾶς καὶ ὁ Κριτσιλῆς ἀπὸ τοὺς Κουρκουλοῦς. Ὁ Τσιλιμῆγκος ἀπὸ τὸ Ἀχλάδι. Ὁ Δ. Μπιρμπίλης ἀπὸ τὸ Ξηροχώρι. Ὁ Νικ. Κριεζιώτης, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Παπαρχηγόρης καὶ ὁ ἐξάδελφος τούτων Νικ. Βυριώτης, ἀπὸ τὰ Βύρα τῆς Κερυστίας. Δύο ἀδελφοὶ Βούλγαρη καὶ τρεῖς ἀδελφοὶ Κάρρηδες ἀπὸ τὰ Μεσοχώρια. Ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Κριεζιώτη Γιαννέλλης (φονευθεὶς στὴ μάχη τῆς Σιάλας τῶν Σαλώνων), ὁ Θ. Κάζζάνης, ὁ Τόλιας Νικολάου καὶ ὁ Πέτρος Τότσικας ἀπὸ τὰ Στόρα. Κάποιος Ντεληγιώργης ἀπὸ τὴν Κάρυστον. Ὁ Ντελησταμάτης καὶ ὁ καπετὰν Νικόλας Μακρῆς ἐκ Κύμης καὶ ὁ Ἀν. Ἀλημπενήσης ἐκ Πυργακίου. Οἱ ξένοι Ν. Τομάρας καὶ Ἀθ. Φίλων ἐξ Ἠπείρου, Παναγῆς Ἰγγλέσης, ἐπτανήσιος, κάποιος Ντεληγιώργης ἐξ Ὑδρας, Πέτρος Σφακιανάνης ἐκ Σφακίων τῆς Κρήτης. Οἱ ἐξ Ἀταλάντης Ν. Ἀτβαλιώτης, Ἀθ. Σιούτας, Στάθης Ἀχάριστος καὶ Μιχαλῖδς Νικολάου, φονευθεὶς καὶ οὗτος ἐν Ναυαρίνῳ. Κάποιος Χλιαχλιάς ἐκ Χαλκίδος, φονευθεὶς κατὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ Κριεζιώτη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ πλείστοι ἄλλοι, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἐμειναν ἀγνωστα χάρις εἰς τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ Νεοέλληρος.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἡρώων, περὶ τῆς δράσεως τῶν ὁποίων θὰ ὀμιλήσωμεν λεπτομερῶς κατωτέρω, Εὐδοεῖς ἦσαν καὶ οἱ πρωταγωνισταὶ τοῦ ἱεροῦ μας ἀγῶνος Μιαούλης, Μπουντούρης καὶ Κριεζῆς. Ὁ μὲν Μιαούλης καὶ ὁ Μπουντούρης καταγόμενοι ἐκ τοῦ χωρίου Σέτα εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὸ χωρίον Φύλλα, ὅπου δεῖνυται ἀκόμη ἡ οἰκία Βώκου—Βώκος ὠνομάζετο ὁ πατὴρ τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη—ὁ δὲ Κριεζῆς ἀπὸ τὰ Κριεζᾶ. Περὶ τῆς δράσεως τούτων καὶ ἰδιαιτέρως περὶ τοῦ Μιαούλη, τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἥρωος τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν, ὀμιλεῖ ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἱστορία τοῦ

Τρικοῦπη καὶ τοῦ Παπαρχηγοπούλου. Ἡμεῖς θὰ περιορισθῶμεν νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ ἐκείνων μόνον ἐκ τῶν Εὐδοεῶν ἡρώων, τῶν ὁποίων ἡ δράσις περιωρίσθη ἐντὸς τῆς Εὐβοίας ἢ καὶ ἐπὶ τῆς γαιτονικῆς Ἀττικῆς καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἡ ἱστορία οὐδὲν ἢ ἐλάχιστα ἀναφέρει.

Καὶ ἀρχίζομεν ἀπὸ τὸν Κερυστίας Νεόφυτον. Ὁ Νεόφυτος κατήγετο, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν ἀπὸ τὰ Φύλλα. Ὁ πατὴρ τοῦ ὠνομάζετο Ἀνέστης Ἀδάμης, ἡ μήτηρ τοῦ Ἐρατῶ καὶ αὐτὸς Νικόλαος. Δεκατριετῆς τὴν ἡλικίαν κατετάγη μοναχὸς εἰς τὴν πλησίον τοῦ χωρίου τοῦ Μονῆν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Κατ' ἀρχὰς ἐγένετο διάκονος τοῦ Μητροπολίτου Εὐρίπου Ἱεροθέου, τοῦ μετέπειτα Μητροπολίτου Ἰωαννίνων. Τῷ 1813 ἐγένετο Μητροπολίτης Μηλιτευπέλεως, τῷ δὲ 1817 διεδέχθη τὸν ἀποδιώσαντα Ἐπίσκοπον Κερύστου, Νεόφυτον καὶ τοῦτον ὀνομαζόμενον καὶ ἐξ Ἄνδρου καταγόμενον. Τῷ 1818 ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ὑπὸ κάποιου ἀγνώστου κατηχητοῦ, ὅστις τὸν ἐφωδίασε μὲ τὸ ἐξῆς κατηχητικὸν ἐγγράφον. «Εἰς τὸ ὄνομα τῆς μελλούσης σωτηρίας καθιερῶνω ἱερέα Φιλικὸν καὶ ἀφιερῶνω εἰς τὴν ἀγάπην τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας καὶ εἰς τὴν υπεράσπισιν τῶν μεγάλων ἱερέων τῶν Ἐλευσινίων τὸν συμπατριώτην Νεόφυτον, ἐκ Φύλλων τῆς Χαλκίδος, ἐτῶν 38, ἐπαγγέλωμαι Ἀρχιερέα. Ὡς θερμὸν υπερασπιστὴν τῆς Πατρίδος κατηχηθέντα καὶ δοκιμαθέντα παρ' ἐμοῦ, τὸν ἐφοδιάζω καὶ μὲ τὴν σημαίαν καὶ τὰς δειγμῆς τῆς Ἑταιρίας.

19 Φεβρουαρίου 1818

Ἀνέτειλεν ἐπὶ τέλος τῷ 1821. «Ἦδη», λέγει ὁ Γρυπάρης, «φῆμαι ὑπόκωφοι προηγοῦντο τῆς τρομερᾶς ἐκρήξεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἦδη ἡ Ἑταιρία τῶν Φιλικῶν διέδιδε τὰ μεγαλοεργὰ σχέδιά της εἰς ἅπασαν τὴν Ἑλληνίδα φυλὴν. Μεμνημένος ὁ Ἐπίσκοπος Κερύστου ἐρριπτεν, ὅπου καὶ ὅπως αἱ περιστάσεις ἐπέτρεπον, τῆς ἐλευθερίας τὸν σπόρον». Κατὰ τὰ τέλη Ἰανουαρίου τοῦ 1821 ὁ Νεόφυτος διὰ νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τοῦ Ὁμῆρ πασᾶ τῆς Κερύστου, ὁ ὅποιος νυχθημερὸν δι' ἀνθρώπων του τὸν παρηκολούθει, ἐφυγεν εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰς νήσους τῆς Μ. Ἀσίας. Εἰς τὴν Σάμον εὐρισκόμενος ἔμαθε τὴν ἐκρήξιν τῆς ἐπαναστάσεως. Εὐθὺς ἀναχωρεῖ ἐκεῖθεν καὶ ἔρχεται

εις Τήνον πρὸς στρατολογίαν, παραγγείλας συγχρόνως καὶ εἰς Ἄγδρον νὰ στρατολογήσουν ἕσον δύνανται περισσότερους ἄνδρας, θέσας ὡς σκοπὸν τοῦ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Καρύστου πρῶτον καὶ εἶτα ὁλοκλήρου τῆς Εὐβοίας, τῆς ὁποίας ἡ θέσις, ὡς ἔλεγε, θὰ παίξῃ μέγαν ρόλον εἰς τὴν ὅλην ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος. Δυστυχῶς ἡ Κυβέρνησις, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐπανειλημμένως ἀπηυθύνθη, οὐδέποτε ἔσχεν ἐπαρκεῖς δυνάμεις διὰ νὰ τοῦ στείλῃ καὶ οὕτως τὸ μέγα σχέδιον τοῦ ὄνειροπόλου ἱεράρχου ἔμεινεν ἀνεκπλήρωτον, ἡ δὲ Εὐβοία μετὰ διετεῖς σκληροτάτους καὶ αἱματηροτάτους ἀγῶνας ἐπανήλθεν πάλιν εἰς τὴν σκληρὰν δουλείαν.

Οἱ Τήνιοι ἄμα τῇ ἀφίξει τοῦ Σαπτοῦ Ἱεράρχου ἐστρατολόγησαν οὐκ ὀλίγους πολεμιστάς. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐγνώριζον, ποῦ ἡ ἐπαναστατημένη Πατρις εἶχε μεγαλυτέραν ἀνάγκην τούτων, παρεκάλεσαν τὸν Νεόφυτον νὰ μεταβῇ παρὰ τῷ ἀρχιστρατήγῳ Δημ. Ὑψηλάντῃ, εὐρισκομένῳ τότε ἐν Βερβαίνοις τῆς Ἀρκαδίας, καὶ νὰ συνηγορήσῃ μετ' αὐτοῦ περὶ τῆς καταλληλοτέρας ἀποστολῆς τούτων. Ὁ Νεόφυτος μεταβὰς εἰς Βέρβαινα καὶ συναντήσας τὸν Ὑψηλάντην ἐπανήλθεν ἐσπευσμένως εἰς Τήνον, φέρων τὴν ἐξῆς πρὸς τοὺς ἐφόρους αὐτῆς ἐπιστολήν.

«Φιλογενέστατοι καὶ ἐμοὶ προσφιλέστατοι ἔφοροι τῆς νήσου Τήνου»
Ἐλθὼν ὁ ἅγιος Καρύστου ἐνεχείρισέ μοι τὸ ὑμέτερον γράμμα, τὸ ὁποῖον ἀναγνοὺς ἔχαρην καὶ ἐπήνεσα τὴν προθυμίαν καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους ἱερὸν ὑμῶν ζῆλον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐμπνεόμενοι ἐταχύνετε τὴν στρατολογίαν. Ἐπειδὴ οἱ ἐν Καρύστῳ ὁμογενεῖς μας λαβόντες τὰ ὄπλα κατὰ τῶν τυράννων ἔχουν ἀνάγκην κατεπίγουσαν βοηθείας, ἐγκρίνω νὰ πέμψητε χωρὶς ἀναβολῆν, ὅσους ἐστρατολογήσατε διὰ νὰ ἐπιταχύνωμεν τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Καρύστου.

Βέρβαινα 25 Ἰουνίου 1821

Ὁ πατριώτης

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΨΗΛΑΝΤΗΣ

Παραλαβὼν λοιπὸν ὁ ἅγιος Καρύστου τοὺς Τήνιους ἐπαναστάτας πλέει πρὸς τὴν Εὐβοίαν.. Ἐπειδὴ ὁμοῦ δὲν γνωρίζει, ποῦ ἀσφαλέστερον δύναται νὰ ἀποδιωθῇ, προαποστέλλει εἰς Κύμην, ἐπαναστατημένην ἤδη, δυὸ πιστοὺς τοῦ ἱερεῖς, τὸν Παπαμιχάλη καὶ

Οἰκονόμου ὡς καὶ τὸν διδάσκαλον Γαλάκτιον, ἵνα συνηγορήσῃ μετὰ τῶν Κυμαίων ὀπλαρχηγῶν τὸν εἰδωποῖήσωσι περὶ τοῦ ἀσφαλέστερου σημείου τῆς ἀποδόσεως. Οἱ Κυμαῖοι στέλλουσι πρὸς αὐτὸν διὰ τῆς πλαιαρίου ἕνα ὀπλαρχηγόν των, τὸν καπετὰν Δημήτρη μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν:

«Τὴν ὑμέτεραν Θεοφιλεστάτην εἰλικρίνειαν προσκυνούμεν» «μὲ τὸν ἐρχομὸν τοῦ αἰδέου παπα-κύρ-Μιχαήλ καὶ Οἰκονόμου, ὡς καὶ τοῦ διδασκάλου Γαλακτίου ἐμάθαμεν ὅτι ἡ Θεοφιλία σου ἔχει ἐτοιμοὺς ἄνδρας πρὸς βοήθειαν τοῦ γένους. Ἐξαπεστείλαμεν λοιπὸν τὸν καπετὰν Δημήτρη νὰ σοῦ δώσῃ τὴν εἰδησίην νὰ μπαρκάρῃς ἀμέσως τὰ στρατεύματα νὰ εὐγῆς εἰς Κύμην. Ὅχι καὶ δὲν ἀκολουθήσει καιρὸς, ξεμπαρκάρου στὸ Ἀλιβέρι. Οἱ ὄικοί μας ὀλοι σήμερον, πῶ σοῦ γράφομεν, εὐρίσκονται εἰς Κριεζῆ. Μάλιστα τοὺς ἔδωσαν καὶ δύο τράκουσ καὶ τοὺς ἐπήρε ἡ κατάρρα σας καὶ τοὺς ἐπήραμεν ὀλα τὰ σιτιρία καὶ τὰ ἐμπάζομεν εἰς τὸν τόπον μας. Ὅμοίως καὶ γελᾶδια καὶ γίδια.. Ἐπιάσαν μάλιστα καὶ ζωντανοὺς Τούρκους».

Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Ὁμὲρ πασσᾶς εὐρίσκετο τότε εἰς Ἀθήνας διότι ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ οἱ Κυμαῖοι γράφουσι «χωρὶς ἀναβολῆν νὰ μὴν ἀργοπορήσῃς τώρα, ποῦ εὐρίσκεται εἰς πέριξ τῆς Ἀθήνας, μὴ τυχὸν καὶ ξεκόψῃ διὰ Κάρυστον νὰ τὸν ἀρπάξωμεν εἰς τὸν δρόμον».

Ὁ Νεόφυτος ἀπεδιωσθη εἰς Κύμην καὶ ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς Κριεζῆ, ὅπου εὐρε συγκεντρωμένους τοὺς ἐπαναστάτας ὑπὸ τὸν Κυμαῖον ὀπλαρχηγὸν καπετὰν Νικόλαον Μακρήν. Ἀπ' ἐκεῖ παραλαβὼν μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κριεζώτη Παπαρχηγόρου περιτρέχει τὰ χωρία πρὸς στρατολογίαν. Οἱ ἐπαναστάται εἶνε πρόθυμοι, ἀλλὰ δὲν ἔχουσι ὄπλα. Γράφει λοιπὸν ἐξ Ἐρετρίας, ὅπου εὐρίσκετο, μίαν ἐπιστολήν πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς Ὑδρας καὶ ἄλλην πρὸς τὸν Δημ. Ὑψηλάντην καὶ κατορθώνει νὰ ἀποσταλώσιν εἰς Εὐβοίαν 1500 ὄπλα καὶ μικρὰ βοήθεια ὑπὸ τὸν Ἠλίαν Μαυρομιχάλην (μπεζαδέ). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαυρομιχάλη παραδώσας προσωρινῶς τὴν ὅλην ἀρχηγίαν τῶν στρατευμάτων εἰς τὸν Νικ. Κριεζώτην μεταβαίνει εἰς Ὑδραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Τριπολιτζᾶς, ὅπου συναντήσας προσωπικῶς τὸν Δημ. Ὑψηλάντην ἀποσπᾷ παρ' αὐτοῦ τὴν ἐξῆς πρὸς τοὺς προκρίτους

των νήσων ἐπιστολήν.

«Φιλογενέστατοι ἔφοροι καὶ προεστώτες τῶν νήσων Ἄνδρου, Τήνου, Μυκόνου, Σίφνου, Τζιάς, Θερμιῶν, Σκύρου καὶ Σερφίου».

«Ἡ φιλογένεια, ὁ πατριωτισμὸς καὶ τὸ χριστιανικὸν χρέος σὰς ὑποχρεοῦν νὰ φανήτε πρόθυμοι συναγωνισταὶ καὶ συνεργοὶ εἰς τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Καρύστου πρὸς τέλειον ἀρκετισμὸν τῶν ἐκεῖ τυράνων, οἱ ὅποιοι ὄχι μόνον τοὺς ἐν Καρύστῳ, ἀλλὰ καὶ σὰς ὡς γείτονας συνετυραννοῦσαν. Ὅθεν μὴ ἀδιαφορήτε, ἀλλὰ τρέξατε ταχέως πρὸς βοήθειάν των μετὰ τὴν ἀπαιτουμένην στρατιωτικὴν δύναμιν. Διορίζομεν λοιπὸν νὰ σταίῃ ἡ Ἄνδρος 50 στρατιῶτας, ἡ Τήνος 100, ἡ Μύκονος 100, ἡ Σίφος 50, ἡ Τζιά 50, τὰ Θερμιά 30, ἡ Σέρφος 25 καὶ ἡ Σκύρος 100, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἐδηγίαν ἀξίων καὶ ἐμπείρων καπετανῶν ἐνωθέντες καὶ ἐκστρατεύσαντες εἰς Κάρυστον, ὅπου θέλουσιν εὔρει τὸν θεοφιλέστατον ἄγιον Καρύστου Νεόφυτον, ὃν ἡμεῖς διαωρίσαμεν ἀρχηγὸν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν καὶ ὅπου θέλουσιν ἐνωθῆ μετὰ τὰ τοπικὰ καὶ ἄλλα, ὅπου ἔχει ἡ θεοφιλία του, στρατεύματα, καὶ μετὰ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀνδρείαν των τοὺς μὲν ἐχθροὺς θέλουσιν νικήσει, τοὺς δὲ συναδέλφους γείτονας Καρυστινοὺς θέλουσιν ἐλευθερώσει. Εὐχόμενος ὁ μὲν ὑγίαν καὶ νίκην καὶ περιμένων ἀγαθὰς ἀγγελίας μένω

(Τ. Σ.) Δ. ΨΗΛΑΝΤΗΣ

Ἐκ τοῦ στρατοπέδου Τριπολιτζᾶς τὴν 13 Σεπτεμβρίου 1821.

Ἄξια θαυμασμοῦ εἶναι ἡ διορατικότης τοῦ Νεοφύτου. Ὅταν οὗτος διὰ πρώτην φοράν ἀντίκρουσε τὸν Κριεζώτην κατὰ τὴν μάχην τῶν Στύρων, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποσταλῆ αὐτὸς μετὰ τὸν Βαλτινὸν ὑπὸ τοῦ Ἀγγελῆ πρὸς βοήθειαν τοῦ Μπεϊζαδέ, «Ἴδού ὁ κατάλληλος ἀρχηγὸς διὰ τὴν Εὐβοίαν» ἀνεφώνησε καὶ ἐτήρησε παρὰ τῆ Κυβερνήσει τῆς Ὑδρας καὶ τῆ ἀρχιστρατήγῳ Ψηλάντῃ νὰ προβιβάσῃ αὐτὸς εἰς πεντακοσίαρχον.

Ὁ Νεόφυτος ἔκαμνε τὰς θερμὰς ἐκείνας ἐπικλήσεις πρὸς τε τὴν Κυβέρνησιν, πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον καὶ τοὺς προεστώτας τῶν νήσων διὰ νὰ ἀποστείλου βοήθειαν εἰς Εὐβοίαν, διότι διέβλεπεν, ὅτι ἀνευ τῆς ἀλώσεως αὐτῆς ἦτο ἀδύνατος ἡ ὑποταγὴ τῆς Ἀττικῆς. Τὴν ἀξίαν ταύτην τῆς Εὐβοίας ἀπὸ ἀπόψεως τοποθεσίας μόνον αὐτὸς καὶ οἱ Τούρκοι κατενόουν. Διὰ τοῦτο οὗτος μὲν συνεχῶς ἐπεκαλεῖτο δι' ἄλλεπαλλήλων πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἐπιστολῶν του

τὴν ἀποστολήν, ὅσον τὴ δυνατόν περισσοτέρων στρατευμάτων εἰς Εὐβοίαν, οἱ δὲ Τούρκοι ἀπέστειλαν ἄφθονα τοιαῦτα καὶ εἰς Κάρυστον καὶ εἰς Χαλκίδα. Ἐὰν ἡ Εὐβοία εἶχε κυριευθῆ ὑπὸ τῶν ἰδικῶν μας, ὁ Κιουταχῆς δὲν θὰ ἠδύνατο οὔτε στιγμὴν νὰ μείνῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν. Τειοῦτος ὑπῆρξεν ὁ μέγας αὐτὸς πατριώτης καὶ περηνούστατος Ἱεράρχης, ὅστις ἐπιζήσας τοῦ ἀγῶνος καὶ ἀνελθὼν εἰς τὰ ὑψιστα τῆς Ἐκκλησίας ἀξιώματα ἀπέθανε τῇ 11 Ἀπριλίου τοῦ 1851 καὶ ἐτάφη ὀπισθεν τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῆς Χαλκίδος.

Ὁ μακαρίτης καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Φίλιππος Ἰωάννου ἐποίησε τὸ ἐξῆς ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα, ὅπερ εἶναι κεχαραγμένον ἐπὶ τῆς πλακῆς τῆς καλυπτούσης τὰ ὀστέα του.

«Σταυρὸν δεξιτερῇ ἀπόσμαχον ὄπλον ἀέρα·
ἦγαγεν ἑλλήνων σίφ' ἐπ' ἀντιπάλους·
καὶ σφιν ἐνὶ στέροισι μένος ἔμβαλεν ἐπὶ μάχεσθαι
ἀμφ' ἱερῶν ἐδάων, ἀμφὶ πάτρης τε φίλης,
Νεώφυτος θεόφρων, ἱεράρχης πρόσθε Καρύστου,
Ἦπει' Εὐβοίας, καὶ Συνόδου ἱερόεδρος.
Λυγρῇ δ' ὀψὲ δαμειζ νοῦσῳ λίκεν ἐνθάδε σῶμα
αἰθέριος τ' ἀμπαῖς χῶρον ἔβη μακάρων.

Ἦδη εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν λοιπῶν.

Πρῶτοι ὑψώσαντες τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλκίδος ἦσαν οἱ Ἀφραταῖοι καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Φύλλων, πρὸς αὐς ἔσπευσαν καὶ ἠνώθησαν οἱ Καρύδας μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του Μαυρομάτη, ὁ Χοντροδασίλης, ὁ Κόκαλης καὶ οἱ ἄλλοι προαναφερθέντες Χαλκιδεῖς, ὡς καὶ οἱ Ἀμπελιῶται. Ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν τούτων ὁ Ὁμὲς βέης ἔστειλεν ἰσχυρὰν δύναμιν ὑπὸ τινὰ Μπουλούμπασην, Ζεῖρμπεην καλούμενον. Οἱ ἐπαναστάται ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ ἐχθροῦ δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος των, ἀλλὰ καταλαβόντες τὴν ἰσχυρὰν θέσιν Χαμόμυλα διεξήγαγον καθ' ἑλγὴν τὴν ἡμέραν αἰματηρὰν μάχην ἐκ τοῦ συστάδην, καθ' ἣν κατασυνέτριψαν τὸν ἐχθρὸν, φονευθέντος μάλιστα καὶ αὐτοῦ τοῦ Ζεῖρμπεη, τοῦ ὁποίου τὴν πολυτίμον σπάθην ἔφερε μεθ' ὑπερφηφάνιας λαβὼν αὐτὴν ὡς λάφυρον ὁ Χαλκιδεὺς Καρύδας καθ' ἑλγὴν τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Καρύδας μετὰ τὴν μάχην ταύτην καὶ οἱ ἄλλοι, πληροφορηθέντες τὴν ἀφίξιν τοῦ ἐκ Λίμνης ὀπλαρχηγοῦ Ἀγγελῆ Γοδιοῦ

ἔσπευσαν καὶ κατετάγησαν ἐκ τῶν πρώτων ὑπὸ τῆν σημαίαν αὐτοῦ.

Ὁ Ἄγγελῆς συγκεντρώσας πάντας τοὺς ἐπαναστάτας, ἀνερχομένους εἰς χιλίους περίπου, καὶ ἀνακηρυχθεὶς ἐν συμβουλίῳ Γενικὸς ἀρχηγός, ἔστησε τὸ στρατηγεῖον του κατ' ἀρχάς εἰς τὸν Ἅγιον, ἔπειτα δὲ κατῆλθε καὶ κατέλαβε τοὺς περὶ τὰ Βρυσακία λόφους. Ἐκεῖθεν ἀπέστειλε τὸν Καρύδα, τὸν ὁποῖον προσέλαβε καὶ ὡς γραμματέα του, εἰς Ὑδραν ἵνα ζητήσῃ ἐνίσχυσιν καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Ὁ Καρύδας κατώρθωσε διὰ τῶν ἐνεργειῶν του νὰ ἀποσταλῇ εἰς τὸν ὄρμον τῶν Βρυσακίων ἐν θρίκιον ὑπὸ τὸν Εὐδοέα πλοίαρχον Ἀλέξανδρον Κριεζῆν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγγελῆ καὶ τοῦ Κώτσου ὁ Καρύδας καταδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ διαδεχθέντός τὸν Ἀγγελῆ Διαμαντῆ Ὀλυμπίου κατέφυγεν εἰς τὸν ἐπίσης καταδιωκόμενον Κριεζώτην, ὃν συνήνητσε παρὰ τὸ Κούτρουλο Μετόχι μετὰ ἔνδεκα μόνον πιστῶν συντρόφων, ἀπάντων σχεδὸν συγγενῶν του, καὶ τθεῖς ὑπὸ τὰς διαταγὰς του συναμερίσθη ἕκτοτε τὴν τύχην τοῦ ριψοκινδύνου ἐκείνου στρατηγοῦ μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος, μετασχὼν πασῶν τῶν μαχῶν, τὰς ὁποίας ἐκεῖνος διεξήγαγε καὶ ἀγωνισθεὶς πάντοτε εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν. Τὸν Καρύδα ἠκολούθησεν εἰς ὄλας του τὰς περιπετείας καὶ ὁ ἀνεψιός του Ἰω. Μαυρομάτης, εἰς οὗ τὰ ἀπομνημονεῦματα ὀφείλομεν πλείστας πληροφορίας διὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ πονηματίου μας τούτου.

Σπουδαῖον μέρος διεδραμάτισαν καθ' ὄλον τὸν διαιτῆ ἐν Εὐδοίᾳ σκληρὸν ἀγῶνα καὶ οἱ ἐκ Χαλκίδος ἐπικρατοῦντες Ἄθαν. Χοντροβασιλῆς, τοῦ ὁποίου ἀπόγονος εἶναι ὁ νῦν Δήμαρχος Χαλκίδος κ. Νικ. Βασιλείου, καὶ ὁ Βασ. Κόκαλης.

Οἱ δύο οὗτοι καὶ ὁ Καρύδας, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ προαναφερθέντες Χαλκιδεῖς, ἀφοῦ διεξήγαγον νικηφόρος τὴν παρὰ τὰ Χαμόμηλα τοῦ Ἀφρατίου μάχην, ἤλθον ὕστερον καὶ ἠνώθησαν μετὰ τοῦ Ἀγγελῆ. Μετέσχον πασῶν τῶν μαχῶν, αἵτινες διεξήχθησαν εἰς τὰ Βρυσακία, γενναϊότατα ἀγωνισθέντες. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγγελῆ καὶ τοῦ Κώτσου, ἐπειδὴ διωρίσθη ἀρχηγός τοῦ τομέως τούτου ὁ ξένος Διαμαντῆς Ὀλύμπιος, ὁ ὁποῖος ἐφέρετο σκαιότατα πρὸς τοὺς Εὐδοεῖς, ἤλθον εἰς τὴν Καρυστίαν καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κριεζώτη. Ἔλαβον μέρος εἰς ὄλας τὰς μάχας, τὰς ὁποίας ἐκεῖνος διεξήγαγεν καὶ τὰς ὁποίας κατωτέρω θὰ περιγράψωμεν, μετὰ δὲ

τὴν μάχην τῶν «Κήπων», εἰς τὴν ὁποίαν ἀμφότεροι ἔδειξαν πρωτοφανῆ ἀνδρείαν καὶ τόλμην, περισυλλέξαντες τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ τοῦ Κριεζώτη, ὅστις μετὰ ἐξήκοντα μόνον συντρόφων διεπεραιώθη εἰς Σκόπελον, ἔσπευσαν πρὸς βορρᾶν, ἵνα δώσωσι βοήθειαν εἰς τὸ ἐν Βρυσακίαις στρατόπεδον τοῦ Διαμαντῆ, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐβάδιζον δύο Πασσάδες, ὁ Ὁμέρ πασσᾶς τῆς Καρύστου, καὶ ὁ νεωστὶ ὑπὸ τοῦ Δράμαλη πεμφθεὶς Ἰουσοῦφ Πασσᾶς Βερκόφτσαλης.

Δὲν ἐπρόφθασαν ὁμῶς νὰ δώσωσιν οὐδεμίαν βοήθειαν. Διότι ὁ Βερκόφτσαλης χωρὶς νὰ ἀναμένῃ τὸν Ὁμέρ πασσᾶν τῆς Καρύστου προσέβαλε τοὺς ἐν Βρυσακίαις ἐπαναστάτας, ἀρχηγουμένους ὑπὸ τινος ἀσήμου ὀπλάρχου Γούδα, τοῦ Διαμαντῆ ἀπελθόντος εἰς Ἐηροχώριον πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀνδρούτσου ἀπαχθείσης συζύγου του, καὶ τοὺς διεσκόρπισεν. Ἐκεῖθεν ὁ Βερκόφτσαλης βαδίζει πρὸς βορρᾶν δειῶν καὶ καταστρέφων. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Χοντροβασιλῆς καὶ ὁ Κόκαλης ἔρχονται δι' ἐσπευσμένης πορείας εἰς τὸν Ἅγιον καὶ ἐκεῖ ἐνωθέντες μὲ κάποιον Λιάκον ἐκ Μαντουδίου καταλαμβάνουν μετὰ τριακοσίων παληκαριῶν τὴν θέσιν «Τριαλὰ» κειμένην μετὰ τοῦ σημερινοῦ χωρίου «Ἄκρες» καὶ τοῦ «Παγώντα» μὲ σκοπὸν νὰ διασώσωσιν ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τὰ χωρία Τσέρρες, Κοτσάικια, Ἁγία Σοφία, Βλαχιά καὶ πάντα τὰ ἐκεῖ καταφυγόντα γυναικόπαιδα. Ἐκεῖ προσδληθέντες ὑπὸ τοῦ πολυαριθμοῦ στρατοῦ τοῦ Βερκόφτσαλη συνάπτουν μάχην κρατεράν, διαρκέσασαν ἐπὶ ἕξ ὀλοκλήρους ἡμέρας, ἐπενεγκόντες μεγάλην θραῦσιν εἰς τὸν ἐχθρόν. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθη καὶ τις Ἄλῆς, ἅγιος ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν θεωρούμενος καὶ ἀπρόσβλητος ἀπὸ σφαίρας. Τὴν ἕκτην ἡμέραν κινδυνεύσαντες οἱ δύο οὗτοι ἥρωες νὰ περικυκλωθῶσιν ἀναγκάζονται νὰ ἐγκαταλείψωσιν διὰ νυκτὸς τὰς θέσεις των καὶ δι' ὀλονυκτίου ἐσπευσμένης πορείας προλαμβάνουν καὶ καταλαμβάνουν τὰ πρὸ τοῦ χωρίου Βλαχιάς δερβένια, (κατὰ σκάλες) ἢ κατάληψις τῶν ὁποίων ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Βερκόφτσαλη θὰ ἐσήμαινε πλήρη αἰχμαλωσίαν τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν καὶ ἐξανδραποδισμόν τέλειον τῶν εἰς Βλαχιάν καταφυγόντων γυναικοπαίδων. Μάτην οἱ Τούρκοι ὄρμουσιν μετὰ λύσσης κατὰ τῶν ἐκεῖ ὠχυρωμένων ὀλίγων ἐπαναστατῶν.

Πάσαι των αἱ ἐπιθέσεις ἀποκρούονται μετ' ἀπωλειῶν αἱματηροτάτων. Ἐν τέλει ἀναγκάζονται νὰ ἀπισθοχωρήσουν καὶ βαδίζουν πρὸς τὸ Ἄχμετ Ἀγὰ καὶ Μαντουδί. Τιοιουτρόπως χάρις εἰς τοὺς δύο ἐκείνους Χαλκιδεῖς ἥρωας καὶ εἰς τὸν ἐκ Μαντουδίου Λιάκον ἢ περιοχὴ τοῦ χωρίου Βλαχιάς ἔμεινεν ἀπάτητος ἀπὸ Τούρκου ποδάρι, πάντα δὲ τὰ ἐκεῖ καταφυγόντα γυναικόπαιδα διεσώθησαν. Ἐφρονέυθη ὁμως κατὰ τὰς εἰς τὰ Δερβένια συναφθείσας αἱματηροτάτας μάχας ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων καὶ ὁ ἕτερος τῶν γενναίων τούτων Χαλκιδεῶν ὄπλαρχηγῶν Βασ. Κόκαλης. Διὰ τὸν ἕτερον ὄπλαρχηγὸν Χονδροβασίλην ἢ παράδοσις ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: "Ὅταν τὰ κατορθώματά του ταῦτα ἔγιναν γνωστὰ εἰς τὴν Ρούμελην, ὁ στρατάρχης αὐτῆς Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος διεπεραιώθη εἰς τὴν Εὐβοίαν, ἵνα συναντήσῃ καὶ συγχαρῆ δῆθεν τὸν ἥρωα τούτον. Τὸν συνήνητησεν εἰς τὸ χωρίον Μίστρον καὶ ἐκεῖ ἐν συμποσίῳ τὸν ἐδηλητήριάσεν.

Ἄλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν προαναφερθέντων πολεμιστῶν δὲν ἔπαιξαν δευτερεύοντα ρόλον καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν διετῆ γιγαντομαχίαν τῆς Εὐβοίας.

Ὁ Β. Κοροπίτσας λ. χ. ἀπὸ τὰ Φύλλα ἐπολέμησε γενναίως εἰς πάσας τὰς μάχας ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος. Οὗτος μετὰ τοῦ Κριεζώτη καὶ τινος Ζέρβα ἔσωσαν τὰ στρατεύματα τοῦ Μαμούρη, ὅταν οὗτος ἐπεχείρησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἀπέτυχε.

Οἱ Καραναστάσαι καὶ οἱ ἀδελφοὶ Μαρμαρᾶ ἐπολέμησαν γενναίως ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Ἀφρατίου, ἐν Βρυσακίοις καὶ ἀλλαχοῦ, μετέσχον δὲ καὶ τῆς μάχης τῆς Ἀμπλιανῆς καὶ τῶν Σαλώνων ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην.

Ὁ Μαυρούτσιος ἀπὸ τὴν Κερασιά καὶ ὁ καπετὰν Μιχάλης ἀπὸ τὴν Στροφυλιά ἐπέδειξαν ἀνδρείαν σπανιωτάτην ὄχι μόνον ἐν Βρυσακίοις, ἀλλὰ καὶ ἔπειτα εἰς τὰς μάχας τοῦ Παγῶντος καὶ τῆς Βλαχιάς. Δυστυχῶς οἱ δύο οὗτοι ὄπλαρχηγοὶ ὑπετάγησαν ἔκουσίως εἰς τὸν πανοῦργον διοικητὴν τῆς Ἀγίας Ἄννης Ἀλήμπεην, γινόμενοι οὕτως αἴτιοι τῆς πλήρους ὑποταγῆς τῆς βορείου Εὐβοίας.

Ὁ Ἀμελανδιώτης, ὁ Μπολοδίνος καὶ ὁ Γεροδημήτρης, καὶ οἱ τρεῖς Ἀγιαννιώται, ἐπολέμησαν ἐπίσης γενναίως ἐν Βρυσακίοις καὶ

μετὰ τὴν μάχην τοῦ Παγῶντος ἀναχαιτίσαντες τὴν πρόοδον τῶν στρατευμάτων τοῦ Βερκόφτσαλη ἔσωσαν πολλὰ γυναικόπαιδα τοῦ Μαντουδίου καὶ τῆς Ἀγίας Ἄννης.

Ἀρίστην ἐπίσης διαγωγὴν ἔδειξαν καὶ οἱ ἐκ Κουρκουλιῶν ὄπλαρχηγοὶ Καρατζᾶς καὶ Κριτσίλης ὡς καὶ ὁ Τσιλιμῆγκος ἀπὸ τὸ Ἄγλάδι. Μετέσχον καὶ οὗτοι εἰς τὰς μάχας τῶν Βρυσακίων καὶ τοῦ Παγῶντος. Ἐπειτα δὲ ἐνεδρεύοντες ἐδεκάτιζον τὰ στρατεύματα τοῦ Βερκόφτσαλη.

Ὁ Τομάρας καταλαβὼν κατὰ τὴν μεγάλην μάχην τῶν Βρυσακίων, τὴν ὅποιαν κατωτέρω ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Ἀγγελῆ θὰ περιγράψωμεν, τὸ παρκαίμενον Δερβένι ἐπέπεσεν ἔξαφνα κατὰ τῶν νώτων τῶν κατὰ τοῦ Ἀγγελῆ ἐπιτιθεμένων στρατευμάτων τοῦ Ὁμῆρ Βρυώνη καὶ κατάρθρωσε νὰ δώσῃ τὴν νίκην εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ἔπλα. Εἰς τὴν μάχην τῶν «Κήπων» ἦλθεν εἰς χεῖρας μὲ τοὺς ἐφορμήσαντας ἐντὸς τοῦ προμαχώνος τοῦ ἐχθροῦς καὶ ἀφοῦ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν μὲ τὸ ἴδιον τοῦ χέρι ἐφόνευσεν, εὔρα τέλος καὶ αὐτὸς ἐκεῖ ἐνδοξὸν θάνατον.

Ὁ Τόλιας ἀπὸ τὰ Στύρα τσαούτην στρατηγικότητα καὶ ἀνδρείαν ἔδειξεν, ὥστε ὑπῆρξε καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα τὸ δεξιὸν χέρι τοῦ Κριεζώτη. Τὴν πρὸς τὸν Τόλιαν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην τοῦ Κριεζώτη ἐγνώριζον καὶ αὐτοὶ οἱ Τούρκοι. Διὰ τοῦτο, ὅταν οὗτοι ἠττηθέντες ἐν Πέτρα τῆς Βοιωτίας ἐσυνθηκολόγησαν καὶ ἀντήλλαξαν ὁμήρους, ἠρκέσθησαν μόνον εἰς τὸν Τόλιαν, ἐνῶ αὐτοὶ ἔδωσαν 7 στρατηγούς.

Σπουδαιότατον ἐπίσης ρόλον ἔπαιξαν οἱ ἀδελφοὶ Μπαλαλαῖοι. Οὗτοι ἐξ Ἀφρατίου καταγόμενοι εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς Γαλτσάδες. Μὴ δυνάμενοι δὲ νὰ ὑποφέρωσι τὴν δουλείαν ἐτράπησαν εἰς τὸν κλέφτικον βίον καὶ καθήρτισαν σῶμα ἐξ 25 ἀνδρῶν, πάντων συγγενῶν μεταξύ των, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πρεσβυτέρου ἐξ αὐτῶν καπετὰν Θανάση. Ὑψηρέτησαν καὶ οὗτοι, ὅπως καὶ πάντες σχεδὸν οἱ κλέφτες, ὑπὸ τὸν Ἀλῆ πασσᾶν τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις κατὰ τὸ 1815 τοὺς ἐστειλεν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν κάποιου Δούδαλη ἐκ Ψαχνῶν καὶ ὑπέταξαν τὴν Βόρειον Εὐβοίαν μέχρι τοῦ Ἁγίου, προσαρτηθεῖσαν ἔκτοτε εἰς τὸ κράτος τοῦ Ἀλῆ. Μάλισ ἐξεργάγη ἢ ἐπανάστασις, οἱ Μπαλαλαῖοι ἦλθον εἰς συγγνώσιν μὲ τὸν καπετὰν Ἀγγελῆ καὶ ἐτάχθησαν ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ καὶ κατέλαβον μετ'

αὐτοῦ τὰ Βρυσάκια. Μετ' ὀλίγον ὁ εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς δεκατισθεὶς Ὁμέρ Βριώνης ἐλθὼν εἰς τὴν Χαλκίδα καὶ παραλαβὼν καὶ τοὺς Χαλκιδεῖς Τούρκους ἐκστρατεύει· ὁ ἴδιος κατὰ τῶν ἐν Βρυσάκιοις ὠχυρωμένων Ἑλλήνων, θέσας ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπιθέσεως τὸν γενναϊότατον καὶ αἰμοχαρῆ Τουρκαλθανὸν Ντελχάμπη καὶ ἕνα Ἄραβα, τὸν ὅποιον διὰ τὴν γιγαντώδη του δύναμιν καὶ τὸ ὑψηλὸν του ἀνάστημα εἶχε προσλάβει ὡς πρωτοπαλήκαρόν του, αὐτὸς δὲ ὡς ἄλλος Ξέρξης ἐκάθισεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἀπέναντι τῶν Βρυσάκίων λόφου «Τρύπιο λιθάρι» ἕνα ἐκεῖθεν παρακολουθεῖ τὴν ἐξέλιξιν τῆς μάχης καὶ τὴν ἀχμαλωσίαν τῶν ὀλίγων φεντιφηδων!!! ὅπως ὠνόμαζον τοὺς ἐπαναστάτας τῶν Βρυσάκίων οἱ Ἄγάδες τῆς Χαλκίδος. Ὁ Ντελχάμπης ἀπωθήσας τὰς προφυλακὰς τῶν Ἑλλήνων προελαύνει ἀκατάσχετος πρὸς τὰ ἔμπροσθαι καὶ πλησιάζει πρὸς τὸν λόφον. Ὁ Ἄγγελῆς διατάσσει ἐξόρμησιν, ἀλλ' οἱ Μπαλαλαῖοι ἀπαντοῦν «δὲν εἶνε καιρὸς ἀκόμη». Μετ' ὀλίγον τοὺς βλέπουν νὰ ἐγείρονται τῶν θέσεών των ὄλοι καὶ ἀντὶ νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ ἔχθρου, ὅπως ἐπιστεύθη, τοὺς βλέπουν νὰ κατέρχωνται δρομαίως πρὸς τὴν θάλασσαν, νὰ εἰσέρχωνται εἰς μίαν λέμβον καὶ νὰ πλέουν πρὸς τὸ βρῖκιον τοῦ Κριεζῆ. Ὁ Κριεζῆς νομίζει, ὅτι ἔσπασε τὸ μέτωπον τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐτοιμάζεται νὰ δεχθῆ τοὺς φυγάδας. Ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ οἱ Μπαλαλαῖοι ἀνέρχονται ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ ἐν θρησκευτικῇ κατανύξει πλησιάζουν πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἀσπάζονται αὐτὴν πάντες κατὰ σειρὰν, ἐπειτα ἀσπάζονται τὸν καταπεπληγμένον πλοίαρχον συνοδεύοντες κάθε ἀσπασμὸν μὲ τὸ «συχώρα με καὶ ὁ Θεὸς νὰ σὲ συχωρέσῃ» καὶ ἐξέρχονται τάχιστα εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σπεύδουν δρομαίως εἰς τὰ χαρακώματά των. Φθάσαντες ἐκεῖ τὴν στιγμὴν, ποῦ οἱ Τούρκοι τοῦ Ντελχάμπη εἶχον φθάσει πλέον ἐπάνω σχεδὸν εἰς τὰ χαρακώματα «τώρα εἶνε καιρὸς» φωνάζουν εἰς τὸν Ἄγγελῆ καὶ πιάσαντες χορὸν, θέλοντες μὲ τοῦτο νὰ δείξουν, ὅτι καὶ αὐτοί, ὅπως καὶ ὁ Ἄγγελῆς στὴ Γραβιά ἔξερουν νὰ θαδίζουσι πρὸς τὸν θάνατον χορευόντες—διότι τοῦτο τὸ ἐπανελάμβανε πολλὰκις ὁ Ἄγγελῆς καυχόμενος—ἐπιπίπτουν ξιφῆρεις κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀνατρέπουν τοὺς πρώτους καὶ θαδίζουσι ἀκράτητοι κατὰ τοῦ κέντρου, ὅπου εὗρισκοντο οἱ Τούρκοι ἀρχηγοί. Ἰδόντες οὗτοι τὴν

ἐξόρμησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἀνατροπὴν τῶν πρώτων γραμμῶν τῶν σπεύδουσι καὶ ὀχυρώνονται εἰς ἕνα φυσικὸν προμαχῶνα (μετερίζι) κείμενον εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου. Ἄλλ' ἐκεῖ περικυκλώνονται ὑπὸ τοῦ Ἄγγελῆ, τοῦ Κώτσου, τοῦ Κριεζῆ καὶ τῶν Μπαλαλαίων καὶ φονεύονται ἀμφότεροι, ὁ μὲν Ἄραφ ὑπὸ τοῦ Κώτσου, ὁ δὲ Ντελχάμπης ὑπὸ τοῦ Θανάση Μπαλαλαῆ, κατερθώσαντος νὰ πλησιάσῃ αὐτὸν διὰ τινος βεΐβρου Ὁ θάνατος τοῦ Ντελχάμπη καὶ τοῦ Ἄραβος ἐνέσπειρε τὸν πανικὸν εἰς τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα, τὰ ὅποια ἐπάτησαν εἰς φυγὴν πρὸς τὴν Χαλκίδα, καταδιωχθέντα μέχρι τῶν Δύο Βουνῶν. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐκινδύνευσε νὰ συλληφθῆ καὶ αὐτὸς ὁ Ὁμέρ Βριώνης, διότι οὗτος δώσας πίστιν εἰς τὰς διαβεβαιώσεις τῶν ἀγάδων τῆς Χαλκίδος, διὰ πρόκειται περὶ φεντιφηδων, ἔχων ἐπομένως ἀπόλυτον βεβαιότητα περὶ τῆς νίκης, βλέπων ἄλλως τε καὶ τὴν πρόοδον τῶν στρατευμάτων του ἐν ἀρχῇ δὲν ἔλαβε κανὲν προφυλακτικὸν μέτρον καὶ ἐξηκολούθει νὰ κάθηται εἰς τὸ Τρύπιο Λιθάρι μέχρι τῆς στιγμῆς, ποῦ ἐξώρμησιν οἱ Μπαλαλαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ἀπὸ τὸν λόφον τῶν Βρυσάκίων καὶ ὁ Τομάρας ἀπὸ τὸ Δερβένι. Τότε μόνον ἐγγήσας τὸν κίνδυνον καὶ ἰσπεύσας καλπάζει πρὸς τὴν Καστέλλαν καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὴν Χαλκίδα συμπαρασύρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν πανικόδμητον στρατὸν του. Ἄφοῦ δὲ εἰδερὲν ἀνηλεῶς τοὺς ἀγάδες τῆς Χαλκίδος διὰ τὰς πληροφορίας, ποῦ τοῦ εἶχον δώσει, ἐπέρασεν εἰς τὴν Στερεάν καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια. Οἱ Μπαλαλαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἐπανελθόντες ἐκ τῆς καταδιώξεως ἠσχοῦντο εἰς τὴν ἄρσιν θαρῶν σηκώνοντες ἐκ τοῦ λασίου στήθους τὸ βαρὺ σῶμα τοῦ Ντελχάμπη καὶ τοῦ Ἄραβος. 250 Τουρκικὰ πτώματα ἐκάλυψαν τὸν κάμπον τῆς Καστέλλας. Δυστυχῶς ὁμοίως, ὅπως συνήθως συμβαίνει παρ' ἡμῖν εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις, τὸ ἀπολυταρχικὸν τοῦ Ἄγγελῆ καὶ ὁ ἐγωϊσμὸς τῶν Μπαλαλαίων ἐπήνεγκον τὴν ἀλληλοεξόντωσιν τῶν γενναίων τούτων καὶ τὴν καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν τῆς Εὐβοίας. Ὁλίγας δηλαδὴ ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην ταύτην οἱ Μπαλαλαῖοι ἀπεχώρησαν καὶ μετ' αὐτῶν ἀπεχώρησαν καὶ πλείστοι ἐκ τῆς Βορείου Εὐβοίας. Ἴσως τοῦτο ἐγένετο κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ ἐξαδέλφου τοῦ Ἀνδρούτσου Βερούση ἢ καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ Ἀνδρούτσου, φθονήσαντος τὴν δόξαν τοῦ Ἄγγελῆ. Ἐν πάσῃ ὁμοίως

περιπτώσει ὁ Ἄγγελος θεωρήθηκε αἰτίους τῆς διαφθορῆς τῶν στρατευμάτων τοῦ τοῦ Μπαλακίου, ἀφῆται ἐν Βρούσσειας τὸν Κώτσο καὶ μὲ μικρὸν σῶμα ἐπιλέκτων παληγαριῶν τρέπεται πρὸς καταδίωξίν των, τοὺς καταφθάσει παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Μανδανικά καὶ πολιορκήσας αὐτοὺς ἐντὸς πύργου πύργου τοὺς φονεύει διὰ δόλου πάντας, διασωθέντες μόνον τοῦ μικροτέρου ἐκ τῶν πάντε ἀδελφῶν.

Αὐτὰ δυστυχῶς εἶνε τὰ μελανὰ σημεῖα τῆς Ἱστορίας μας.

Ἔνας ἀπὸ τοὺς ἀνδρειοτέρους ἥρωας τῆς Εὐβοίας ἦτο καὶ ὁ καπετὰν Κώττος Γεωργίου. Οὗτος κατήγετο ἐκ Χαλκίδος, μετῆρχετο δὲ τὸν κρεσπώλην. Βαρῶς φέρων τὴν ταπεινώσει καὶ τοὺς ἐξευτελισμούς, τοὺς ἐποίους ὑφίσταντο οἱ ὁμόφυλοι του, περιελθὼν τῷ 1818 εἰς ρῆξιν πρὸς ἕνα Χαλκιδέα Ἄγγον, ὑβρίσονται τὴν πίστιν του, τοῦ ἐμπήγει τὴν μάχαιραν εἰς τὰ στήθη καὶ τρέπεται εἰς φυγὴν διασωθεὶς. Ἐκτοτε παραλαβὼν καὶ τοὺς δύο τοῦ ἀδελφοῦ Μητσάκη καὶ Γιαννάκη τρέπεται εἰς τὸν κλέφτικον βίον καὶ γίνεται τὸ φόβητρον τῶν ἀγάδων τῆς Χαλκίδος. Ὅταν ἐξεστράγγη ἢ ἐπανάστασις καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Εὐβοίαν ὁ Ἄγγελος, ὁ Κώττος ἐσπευσεν ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἐτάχθη ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτοῦ Ὁ Ἄγγελος ἐκτιμήσας τὴν ἀνδρείαν τοῦ Κώττου, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν οὗτος εἰς τὴν μάχην τῶν Δύο Βουνῶν καὶ τῆς Μάνικας τὸν ὠνόμασε συναρχηγόν του. Καὶ δὲν ἠπατήθη. Διότι ὁ Κώττος εἰς πάσας τὰς μάχας, τὰς ὁποίας διεξήγαγεν εἴτε μὲ τὸν Ἄγγελλον εἴτε μόνος τοιαύτην ἀνδρείαν καὶ ὀρηκτικότητα ἔδειξεν, ὥστε ἀπέσπασε τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην πάντων τῶν συναγωνιστῶν του. Δυστυχῶς ὁ ἥρωας οὗτος εἰς μίαν ὀρηκτικὴν ἐπίθεσιν, ποῦ ἔκαμε μὲ τὸν Ἄγγελλον, πληγώνεται θανάσιμως παρὰ τὴν θέσιν «Ἄσπρο Χῶμα» τῆς μικρᾶς κοιλάδος Μπαϊράμ ἀγᾶ. Πληγωμένος δὲ, ὅπως ἦτο, ὑποχωρεῖ διὰ τῶν ὑπερκειμένων τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς λόφων πρὸς τὴν θέσιν «Κουλουργιάδα» ἀμφισθητῶν τὸ ἔδαφος μετὰ τοῦ ἐπίσης ὑποχωρήσαντος Ἄγγελου σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν. Δυστυχῶς ἐκεῖ εἰς τὴν «Κουλουργιάδα» πίπτει καὶ ὁ Ἄγγελος, ὁ δὲ Κώττος κρατῶν τὴν χαίνουσαν πληγὴν του φεύγει διὰ τῶν σημερινῶν Ψαχνῶν πρὸς τὸ «Ὀρδί». Ἀλλὰ παρὰ τὴν στέρναν τοῦ Πανοῦ αἱ δυνάμεις τὸν ἐγκαταλείπου καὶ πίπτει παρακαλέσας

ΑΓΓΕΛΗΣ Ν. ΓΟΒΙΟΣ

Ἡερμῶς τοὺς ὀλίγους πιστοὺς τοῦ γὰ τοῦ πάρον τὴν κεφαλὴν διὰ γὰ μὴ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ καταδωκόντος ἐχθροῦ. Ὀμηρικῆ περὶ τὸ σῶμα τοῦ ἥρωος συνάπτεται μάχη μεταξὺ τῶν καταφυασάντων Τούρκων ἰππέων καὶ τῶν ὀλίγων παληκαριῶν του. Καὶ ἠδυνήθησαν μὲν οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἥρωες γὰ σώσουν τὴν κεφαλὴν τοῦ προσφιλοῦς ἀρχηγοῦ των, περὶ τοὺς δέκα ὅμως τούτων εὖρον ἐκαὶ ἐνδοξόν θάνατον, ἀφοῦ ἐξήπλωσαν νεκροὺς διπλασίους ἐχθροῦς. Τὸν νεκρὸν τοῦ Κώτσου καὶ τῶν ἄλλων παληκαριῶν ἔθαψαν ἐπὶ τινος γηλόφου, καμμένου δυτικώτερα τῆς στέρνας τοῦ Πανού, ὅπου μέχρι σήμερον δεῖκνυται ὑπὸ τῶν χωρικῶν «τοῦ Κώτσου τὸ μνημα». Ὁ Κώτσος ὑπῆρξεν ἕνας ἀπὸ τοὺς γενναιοτέρους ἥρωας τῆς Εὐβοίας. Εἰς τὴν ὁρμὴν του τίποτε δὲν ἠδύνατο γὰ ἀντιστη. Τοῦτον ὅταν εἶδεν ὁ Ὅμηρ Βριώνης ὁρμῶντα μετὰ τῶν Μπαλαλαίων κατὰ τοῦ Ντελχάμπεη καὶ ἀνατρέποντα πάντα τὰ πρὸ αὐτοῦ ἐμπόδια ἀνέκραξεν ἀναπηδήσας ὡς ἄλλος Ξέρξης «μωρὸ αὐτὰ δὲν εἶνε ρεντίφικα ντουφέκια, ὅπως μοῦ εἶπαν, παρὰ εἶναι κλέφτικα καὶ Σουλιώτικα».

Καὶ ἤδη θὰ ἐμιλήσωμεν περὶ τοῦ Ἀγγελῆ. Ὁ Ἀγγελῆς Γοβιδῆς κατήγετο ἐκ Λίμνης. Ἐγεννήθη τῷ 1780 ἐκ πατρὸς ναυτικοῦ. Δωδεκαετῆς ἐπέβη τοῦ πατρικοῦ πλοιαρίου ἀρεσκόμενος ἰδιαιτέρως εἰς τὰς μεγάλας τρικυμίας καὶ τοὺς μεγάλους κινδύνους. Ὅταν μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ὁ πατήρ του, ὁ Ἀγγελῆς ἀφῆκε τὴν θάλασσαν καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὰ ὄρη ὡς κλέφτης. Εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ἐποφθαλμιῶντος τότε τὴν Εὐβοίαν, καὶ προσήλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, ὅπως ἔκαμνον πάντες οἱ κλέφται τῆς Εὐβοίας, στενοχωρούμενοι ὑπὸ τοῦ Πασσᾶ τῆς Χαλκίδος. Ἐκεῖ ἐγνώρισε καὶ ἐσχετίσθη μὲ τοὺς Ἑλληνας ὀπλαρχηγοὺς Ἀνδρούτσον, Καραϊσκάκη, Διάκον, Γρόβαν καὶ ἄλλους, οἵτινες ὑπηρέτουν παρὰ τῇ αὐτῇ τοῦ τυράννου. Ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ὁρμητικότης τοῦ Ἀγγελῆ διεκρίθη εἰς τοὺς κατὰ τῶν Σουλιωτῶν ἀγῶνας τοῦ Ἀλῆ. Ὅταν κατὰ τὸ 1818 ὁ Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων ἤρχισε γὰ σπεῖρη ἐν Ἰωαννίνοις ἐξ ὀνόματος τῶν Φιλικῶν τὴν ἰδέαν τῆς Ἐλευθερίας, ὁ Ἀγγελῆς ἐκ τῶν πρώτων ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας καὶ ἐγένετο ὁ ἐνθερμότερος ὑποστηρικτῆς τῆς ἰδέας ἐκεῖνης, συγτελέσας κατὰ πολὺ καὶ οὗτος εἰς τὴν ἀποστασίαν τοῦ Ἀλῆ

κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Ὅταν μετ' ὀλίγον ἐξεργάσῃ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπαναστάσις, ὁ Ἀγγελῆς πρῶτος ἐγκατέλειψε τὸν Ἄλτην καὶ ἐσπευσε πρὸς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα. Καθ' ἴδὸν συνέπεσε νὰ συναντηθῇ μὲ τὸν Ἀνδρούτσον, ὅστις μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ Διάκου ἤρχεται νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ρούμελης προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Λεδαδαίας. Φθάσαντες πρὸ τῆς Γραδιᾶς καὶ μαθόντες ὅτι ὁ Ὁμέρ Βριώνης βαδίζει πρὸς τὴν Ἀμφισσαν, ἀπεφάσισαν νὰ καταλάβουν τὸ ἐκεῖ πληθύνοντινον Χάνι, ἵνα ἀναγκαιώσῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τοῦ Τουρκαλθανοῦ Πασσᾶ. Ὁ Ὀδυσσεὺς γὰρ νὰ ἰδῇ, ποιοὶ ἐκ τῶν 1200 παρισταμένων πολεμιστῶν εἶνε οἱ μᾶλλον ῥιψοκίνδουνοι καὶ τολμηροὶ—διότι ἐχρειάζετο μεγίστη τόλμη γιὰ νὰ ἀποφασίσῃ κανεὶς νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ μικρὸ ἐκεῖνο Χάνι—εἶπε τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο «ὅποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, ἄς πιασθῇ εἰς τὸ χορὸ». Πρῶτος ἔσυρε τὸν χορὸν ὁ Ἀνδρούτσος, δεύτερος ἐπιάσθη ὁ ἐξάδελφος τοῦ Ἀνδρούτσου Βερούσης Μουτσανᾶς καὶ τρίτος ὁ Ἀγγελῆς.

Ἄλλ' ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔκαμε κατάπληξι καὶ τὸ ὅποιον φαναρῶνει τὴν μεγάλην ἀνδρείαν καὶ ἀποφασιστικότητα τοῦ Ἀγγελῆ εἶναι τὸ ἐξῆς: εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ Χανιοῦ κατὰ τὰ μεσάνυχτα ἔκκμαν ἔξοδον καὶ ἔφθασαν κατὰ τὰ χαράγματα εἰς τὸ ἀπέναντι βουνό. Ὁ Ἀγγελῆς εἶχε λησμονήσει ἐντὸς τοῦ χανίου τὴν κάππαν του καὶ μεθ' ὅλας τὰς προτροπὰς τῶν συναγωνιστῶν του καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀνδρούτσου ἐγύρισε καὶ τὴν πῆρε διασχίσας μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας ἐκ νέου τὰς τουρκικὰς γραμμάς. Οἱ Εὐθόεις, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐπαναστατήσῃ ἐν τῷ μεταξῷ, μαθόντες ὅτι ὁ Ὁμέρ Βριώνης μὴ δυνηθεὶς νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Ἀμφισσαν, βαδίζει πρὸς τὰς Θήβας καὶ τὴν Χαλκίδα, ἔστειλαν καὶ ἐξήτησαν ἀρχηγὸν τὸν Ἀνδρούτσον, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα κατέστη ἔνδοξον μετὰ τὴν μάχην τῆς Γραδιᾶς. Οὗτος δὲ θέλων νὰ κρατῇ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ρούμελης ἀπέστειλεν εἰς μὲν τὴν βορείον Εὐβοίαν τὸν ἐξάδελφόν του Βερούσην, εἰς δὲ τὴν Χαλκίδα τὸν Ἀγγελῆν μὲ τὴν ἐξῆς ἐγκωμιαστικὴν ἐπιστολήν «Σὲς στέλλω τὸν ἀδελφόν μου Ἀγγελῆν, ὁ ὅποιος εἶναι ξεφτέρι εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὰ ζιναιέτια (στρατηγήματα) δὲν ἔχει ταῖρι».... ὁ Ἀγγελῆς διαπεραιωθεὶς εἰς τὴν Εὐβοίαν μετὰ μικροῦ σώματος Σουλιωτῶν, Ἄλ-

θανῶν καὶ Ρουμελιωτῶν ἦλθεν κατ' ἀρχὰς καὶ ἔστησε τὸ στρατηγεῖόν του εἰς τὸν Ἄγιον, ὅπου συνέρρευσαν μετ' ὀλίγον πάντες οἱ ἐπαναστάται Εὐθόεις, αἵτινες ἐν κοινῇ συναδράσαι καὶ ἐν μιᾷ φωνῇ ἀνεκήρυξαν αὐτὸν ἀρχηγὸν πάσης τῆς Εὐβοίας. Μὲ ὅλους αὐτοὺς κατέβη εἰς τὰ τελευταῖα κορφοβούνια τοῦ κάμπου τῶν Φαγιῶν καὶ τῆς Καστέλλας καὶ ἐκεῖθεν ἐκδιώξας τοὺς Τούρκους τῆς Καστέλλας καὶ νικήσας τοὺς παρὰ τὰ δύο βουνὰ ἀχωρωμένους Τούρκους τοῦ Ὁμέρ Βέη τῆς Χαλκίδος, προχώρησε πρὸς τὴν Χαλκίδα μὲ μόνον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν ἄλωσιν αὐτῆς, πρὶν προφθάσει καὶ εἰσελθῆ εἰς αὐτὴν ὁ Ὁμέρ Βριώνης. Ὁ βέης τῆς Χαλκίδος καταβάλλει ἀπεγνωσμένας προσπάθειας, ἕπως ἀναγκαιώσῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τοῦ Ἀγγελῆ. Συνάπτει πρὸς αὐτὸν κρατεράς μάχας πρῶτον εἰς τὰ δύο βουνὰ καὶ ἔπειτα παρὰ τὴν Μάνικαν. Καὶ ἐνίκησε μὲν εἰς ἀμφοτέραις καύτας ὁ Ἀγγελῆς, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ πολιορκήσῃ τὴν Χαλκίδα, διότι ἐν τῷ μεταξῷ τούτῳ κατέφθασεν ὁ Ὁμέρ Βριώνης μετὰ τριῶν χιλιάδων ἐμπειροπολέμων Τουρκαλθανῶν... Ἔνεκα τούτου ὁ Ἀγγελῆς ἠγαγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ ὄρημητήριόν του, δηλαδὴ εἰς τὰ παρὰ τὰ Βρυσάκια ὑψώματα. Τὴν 15 Ἰουλίου τοῦ 1821 ὁ Ὁμέρ Βριώνης μετὰ τοῦ Ὁμέρ Βέη ἄγοντες περὶ τοὺς τρισχιλίους Τουρκαλθανοὺς ἐπέρχονται κατὰ τῶν ἐν Βρυσακίαις ἐπαναστατῶν. Ὁ Ἀγγελῆς ἰδὼν μακρόθεν τοὺς ἐπερχομένους παλεμίους τοὺς μὲν ἄλλους ἐπαναστάτας ἀφῆκεν εἰς τὰ ἐκεῖθεν τοῦ Βρυσακίου ὑψώματα μὲ τὸν Ὀπλαρχηγὸν Τομάραν, ὅπως ἐπιπέσωσι κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν κατὰ τῶν νώτων τῶν ἐχθρῶν, αὐτὸς δὲ μετὰ 311 γενναίων κατέλαβε τὸν λόφον τῶν Βρυσακίων, ὁ ὁποῖος εἶναι ἕνας λόφος ἀπομεμονωμένος πρὸς τὸν κάμπον, χωριζόμενος ἀπὸ τοὺς ἄλλους λόφους διὰ στενῆς κοιλάδος... Οἱ ἄνδρες τοῦ Τομάρα ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ πλησιάζοντος ἐχθροῦ διεσκορπίσθησαν, 25 δὲ μόνον τοῦ ἔμειναν πιστοί... Ὁ Ἀγγελῆς μὲ τοὺς 300 του, ἐν οἷς ὁ Κῶτσος, ὁ Κριεζιώτης, οἱ Μπαλαλαῖοι κ. λ. π. ἐνίκησε νίκην λαμπράν, κινδυνεύσαντος νὰ συλληφθῇ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὁμέρ Βριώνη, ὁ ὁποῖος ἰστάμενος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ πρὸς δυσμὰς τῶν Βρυσακίων λόφου (τόρπιον λιθάρι) παρηκολούθει τὴν μάχην, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἐπὶ 8 ὥρας συνεχεῖς καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφρονεύθησαν ἐκ μὲν τῶν Τούρκων περὶ τοὺς 250

καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀλδανῶν Ντελχάμπεης, ὡς καὶ τὸ πρωτοπαλῆκαρον τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων οὐδεὶς πλὴν ἐνὸς λιποθυμήσαντος ἐκ δειλίας καὶ τὸν ὅποιον εὐρών ἔ Ἀγγελῆς καθ' ὅδον ἀναίσθητον ἐσκέπασε μὲ τὴν κάπα του νομίζων ὅτι εἶναι πληγωμένος. Ἀλλὰ καὶ οὗτος μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ κινδύνου συνήλθε.

Δυστυχῶς μετὰ τὴν περιλαμπρον ταύτην νίκην, καθ' ἣν ὁ μὲν Ὁμέρ Βρυώνης ἀνεχώρησεν ἐκ Χαλκίδος καὶ τὰ πράγματα τὰ Ἑλληνικά ἐν Εὐβοίᾳ ἐφαίνοντο ὅτι ἔλαβον καλὴν τροπὴν, ἐπήλθον διενέξεις μεταξὺ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχηγῶν, αἵτινες ἔσχον ὡς ἀποτελεσματικὴν ἐλοσχερῆ κατάσθεσιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ βορείῳ Εὐβοίᾳ καὶ τὴν ἐρήμωσιν αὐτῆς. Ὁ Βερούσης δηλαδὴ φθονήσας τὸν Ἀγγελῆ διὰ τὴν μεγάλην δόξαν, ποῦ ἀπέκτησε, καὶ θέλων νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Εὐβοεῖς καὶ ἰδίᾳ τοὺς Λιμνηοὺς, διότι ἀνεκέρυξαν τὸν Ἀγγελῆν ἀρχηγόν, βαδίζει πρὸς νότον ἐκ Ξηροχωρίου, ποῦ εὐρίσκειτο, καὶ ἐπέρχεται κατὰ τῆς Λίμνης μὲ σκοπὸν νὰ καύσῃ αὐτήν. Ἐσώθη δὲ αὕτη χάρις εἰς τὴν ταχύτητα καὶ τὴν ἀνδρείαν τοῦ Ἀγγελῆ καὶ τοῦ Κριεζώτη. Ἐκτὸς τούτου οἱ Μπαλαλαῖοι μὴ δυνάμενοι νὰ υποφέρωσι τὸ ἐγωϊστικὸν καὶ ἀπολυταρχικὸν κατὰ τινα παραδόσιν τοῦ Ἀγγελῆ τὸν ἐγκατέλιπον συμπαρασύραντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ πλείστον μέρος τῶν βορείων Εὐβοέων. Ὁ Ἀγγελῆς τρέπεται κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἐξοντῶνει πολιορκήσας αὐτοὺς εἰς τὸν πύργον τοῦ χωρίου Μαγδανικά. Ἐπανελθὼν εἰς Βρυσάκια, δέχεται τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀνδρούτσου. Ὁ Ἀνδρούτσος μαθὼν τὰ ἐν Εὐβοίᾳ διατρέξαντα περνάει εἰς τὸ Ξηροχωρὶ καὶ ἐκεῖθεν βαδίζει πρὸς συνάντησιν τοῦ Ἀγγελῆ, τὸν ὅποιον ἐνόμιζεν εὐρισκόμενον εἰς τὸν Ἅγιο. Βαδίζων πρὸς τὸν Ἅγιον ἐνύχτωσεν εἰς τὸ χωρίον Φαράκλα καὶ διενυκτέρευσεν εἰς τὸ καλύδι κάποιου γέρο-Σιάτρα κατὰ τὸν κ. Ἀφέντραν. Φθάσας εἰς τὸν Ἅγιο ἔμαθεν, ὅτι ὁ Ἀγγελῆς εὐρίσκειται στὰ Βρυσάκια, ὅπου κατελθὼν τὸν συνήντησε. Ἡ ἀφίξις εἰς τὸ Στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἤρωος τῆς Γραβιάς ἀνεπτέρωσε τὸ καταπεπτωκὸς ἐκ τῆς ἐμφυλίου διαμάχης φρόνημα τῶν ἐπαναστατῶν, οἱ ὅποιοι ἐνόμισαν, ὅτι εἰς τὸ μέλλον θὰ ἔχουν ἀρχηγόν τὸν μυθικὸν ἥρωα, συνεργαζόμενον μὲ τὸν ἀντάξιον αὐτοῦ Ἀγγελῆν. Δυστυχῶς οἱ δύο ἐκεῖνοι ἄνδρες διεφώνησαν καὶ ὁ Ἀν-

δρούτσος ἐπαηλθε μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ εἰς Ξηροχωρὶ. Ὁ κ. Ἀφέντρας γράφει ὅτι, ὅταν συνηγήθησαν οἱ δύο καπετάνιοι, ἔκαμαν συμβούλιον, ἕνακα τοῦ ὁποίου ἐκυκλοφόρησεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ἡ διάδοσις, ὅτι πρόκειται νὰ γίνῃ ἡ τελικὴ κατὰ τῆς Χαλκίδος ἐπίθεσις. Οἱ διάφοροι δὲ ὀπλαρχηγοὶ ἤρχισαν νὰ προετοιμάζωσι ταύτην λέγοντες εἰς τοὺς στρατιώτας τῶν, ὅτι μὲς ἐστὶ Χαλκίδα θὰ εὐρουν ὄχι μόνον ἑπτα καὶ πολεμεφόδια ἄφθονα, ἀλλὰ καὶ πλοῦτη ἀμύθητα. Ἐνῶ λοιπὸν τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα διὰ τὴν προέλασιν, τὰ καρπούλια ἕνα πρωτὶ εἰδοποιούν, ὅτι ἀπὸ τὰ Δύο Βουνὰ ἔρχονται πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον δύο Τοῦρκοι καθ' ἀλλήληδες κρατῶντες λευκὴν σημαίαν. Μόλις οὗτοι ἔφθασαν στὰ πρῶτα ταμπούρια τῶν Ἑλλήνων, ἐζήτησαν νὰ ἴδουν τὸν Ὀδυσσεά, ὅστις εἰδοποιηθεὶς κατέφθασεν ἔφιππος. Οἱ Τοῦρκοι ἀγάδες θέσαντες τὸν Ὀδυσσεά εἰς τὸ μέσον ἐβάδισαν ὁμοῦ ἔφιπποι καὶ οἱ τρεῖς πρὸς τὰ Ψαχνὰ, μετ' ὀλίγον δὲ ἐπανελθόντες εἰς τὸ ἴδιον μέρος ἀπεχωρίσθησαν οἱ μὲν Τοῦρκοι καλπάζοντες πρὸς τὴν Χαλκίδα, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς πρὸς τὰ Βρυσάκια. Τὶ διημείφθη μεταξὺ τοῦ Ἀνδρούτσου καὶ τῶν Τοῦρκων ἄγνωστον. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι μεταξὺ τοῦ Ἀνδρούτσου καὶ τοῦ Ἀγγελῆ ἐπηκολούθησε σφοδρὰ λογομαχία καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἐπέλθῃ σύγκρουσις μεταξὺ τῶν Ρουμελιωτῶν τοῦ Ἀνδρούτσου καὶ τῶν Εὐβοέων τοῦ Ἀγγελῆ, ἡ ὁποία προελήφθη διὰ τῆς υποχωρήσεως τοῦ Ἀνδρούτσου, ὅστις παραλαθὼν τὸ «ἀσκέρι του» ἀπήλθεν εἰς Ξηροχωρὶ.

Μετὰ 15 ἡμέρας ἀπὸ τῆς συναντήσεως ταύτης τμημα Τουρκικοῦ Στρατοῦ κατώρθωσεν, εἴτε δωροδοκῆσαν τὰς παρὰ τὸν «Κολοθρέκτην», τὴν «Γλύφον» καὶ τὴν «Ἁγίαν Παρασκευὴν» προφυλακὰς τῶν Ἑλλήνων εἴτε ἐν συγεννοήσει μετ' αὐτῶν, νὰ διεισδύσῃ ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐντὸς τοῦ τομέως τῶν Ἑλλήνων. Τὴν πρωίαν τῆς ἐπομένης (28 Μαρτίου 1823) τολμηροὶ τινας Τοῦρκοι ἐμφανίζονται πρὸ τῶν Ἑλληνικῶν προφυλακῶν, ἀρπάζουσι σφακτὰ τινα, ἀνήκοντα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατεύμα, καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν. Ὁ Ἀγγελῆς μεθ' ὅλας τὰς προτροπὰς τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, ὄρμα μετὰ τοῦ Κώττου ἐναντίον τῶν θρασέων ἐκείνων καὶ τοὺς καταδιώκει ἕως τὰ δύο βουνὰ καὶ πέραν ἀκόμη. Ἀλλ' ἐνῶ ἐτοιμάζονται νὰ ἐπανέλθουν πλήρεις χαρᾶς καὶ υπερηφανίας δέχονται τὴν ἐπι-

θεσιν ἐκ τῶν ὄπισθεν ἐκείνων, οὔτινες ἦσαν κεκρυμμένοι ἐντὸς τοῦ βάλτου ἀπὸ τὴν γύμνα, καὶ ἀναγκάζονται νὰ κάμψουν ἀριστερὰ πρὸς τὰ σημερινὰ καλύδια τῶν βλαχοποιμένων καὶ νὰ τραποῦν πρὸς τὸ «ἄσπρο χοῦμα» (βόρεια ὑψώματα τῆς στενῆς κοιλάδος Μπαϊράμ-ἀγά). Ἐκεῖ ὀχυρωθέντες προχείρως συνάπτουν μάχην φονικω-τάτην. Εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς μάχης πληγώνεται θανασίμως ὁ Κῶτσος, ὅστις κρατῶν τὴν πληγὴν του τρέπεται διὰ τῶν ὑπερκειμένων λό-φων πρὸς τὴν «κουλουριάδα» συμπαράσφρας μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸ λοιπὸν στράτευμα καὶ τὸν Ἄγγελῆν, κινδυνεύσαντα νὰ κυκλωθῆ. Δυστυχῶς οἱ παρὰ τὸ σημερινὸν «καραοῦλι» καὶ τὴν «ἀγίαν Παρα-σκευὴν» ἐνεδρεύοντες Τούρκοι σπεύσαντες τοὺς ἐπρόλαβαν εἰς τὴν «κουλουριάδα» καὶ τοὺς ἐξηνάγκασαν νὰ συνάψουν νέαν μάχην, ἣ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἀγριωτέρα ἴσως τοῦ ὅλου Εὐβοϊκοῦ ἀγῶνος. Διότι οἱ ἀντίπαλοι μάχονται στήθος μετὰ στήθος. Ὡς ὄπλα ἐχρησιμοποίησαν οὐ μόνον τὰ ντουφέκια, τὰ γιαντζῆνια καὶ τὰς μαχαίρας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ὀδόντας. Ὁ Κῶτσος μάχεται ὡς λέων ἐνῶ τὸ αἶ-μά του ῥέει ἀφθονοῦν ἐκ τῶν πληγῶν του. Δυστυχῶς κατὰ τὴν κρι-σιμωτάτην στιγμήν τῆς μάχης φονεύεται ὁ Ἄγγελῆς. Ὁ δὲ Κῶτσος κακῶς ἔχων διέρχεται τὰ διχαλὰ ῥέμματα, περναῖ ψηλὰ ἀπὸ τὰ σημερινὰ Ψαχνὰ μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὸ «ὄρδι» φθάνει στὸ κου-ρούπι τῆς στέρνας τοῦ Πανοῦ καὶ ἐκεῖ πίπτει ἐξαντληθείς. Πί-πτων παρακαλεῖ τοὺς πιστοὺς του συντρόφους νὰ τοῦ πάρουν τὴν κεφαλὴν. Ὁμηρικὸς συνάπτεται ἀγὼν μεταξὺ τῶν ὀλίγων παληκα-ρίων τοῦ ἥρωος περὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ τῶν καταφθασάντων Τούρκων. Καὶ κατώρθωσαν μὲν οἱ γενοῖται ἐκεῖνοι νὰ περισώσουν τὴν κεφαλὴν τοῦ προσφιλοῦς ἀρχηγοῦ των, δέκα ὅμως ἐξ αὐτῶν μετὰ διπλασίων ἐχθρῶν εὗρον ἐκεῖ τὸν θάνατον. Τὸν Κῶτσον ἔ-θαψαν ὀλίγον δυτικώτερα τῆς στέρνας τοῦ Πανοῦ, παρὰ τὸν λόφον «Βουλγαρίνα», ὅπου δεικνύεται καὶ σήμερον ἀκόμη «τοῦ Κῶτσου τὸ μνήμα». Περὶ τοῦ Ἄγγελῆ ὑπάρχει παράδοσις ὅτι ἔμεινε στὸν τόπο καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἀπέκοψαν τὴν κεφαλὴν. Ὁ Ἄγγελῆς Κατὸς ὅμως ἔλεγεν, ὅτι βαρέως πληγωθεὶς μεταφέρθη εἰς τὴν Καστέλλαν καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ σπίτι κάποιου Πετίμαζα καὶ ἐτάφη ὑπὸ τοὺς θρήνους τῶν παληκαριῶν του εἰς τὸ ἐκεῖ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγι-άννη. Ἐν πάσῃ περιπτώσει κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, 28 Μαρ-τίου 1823, ἣτις ὑπῆρξεν ἡμέρα ἀποφράς διὰ τὴν Εὐβοίαν, εὗρον

τὸν θάνατον οἱ δύο ἐκεῖνοι ἀτρόμητοι ἥρωες, τῶν ὁποίων τὴν μυ-θικὴν ἀνδρείαν ἡ λαϊκὴ μούσα ὡς ἐξῆς ὑμνήσας:

Α'.

«Μὴν εἶδατε τὰ δύο πουλιὰ τοὺς δύο καπεταναίους»
 Π' ἀρχίσανε τὸν πόλεμον τοὺς Τούρκους Χαλκιδεαίους,
 Τὸν Κῶτσο καὶ τὸν Ἄγγελῆ, τὰ δύο λεοντάρια;
 ἔχθες προχθές τοὺς εἶδαμε μὲ λίγα παληκάρια.
 Εἰς τῆς Καστέλλας ῥίχτηκαν τὸ κάμπο σὰν θηρία,
 πολέμησαν καὶ μὲ πεζοὺς καὶ μὲ καθαλλαρία.
 Βαστοῦν στὰ δόντια τὸ σπαθί, στὸ χέρι τὸ ντουφέκι
 καὶ ξολοθρεύουν τὸν ἐχθρό, δόνουν ἀστραπελέκι.
 Τρεῖς περδικούλες κάθονται στὰ δύο βουναὶ στὴ βράχη,
 ἢ μία τηράει τὸν Ἑγρίπο, ἢ ἄλλη τὸ Βρουαίικι.
 ἢ τρίτη ἢ καλύτερη μοιρολογαίει καὶ λέει
 «μὰς λάβωσαν τὸν Ἄγγελῆ κι' ὁ Κῶτσος κινδυνεύει».
 Πολλὴ μαυρίλα ἔβγαίνε ἴπνω ἴπὸ τᾶσπρο χῶμα,
 λαβώσανε τὸν Ἄγγελῆ στὸ χέρι καὶ στὸ στόμα.
 Ὅσῳ νὰ πάη στὰ Ψαχνὰ ἐπέθανε στὸ ῥέμμα
 κι' ὁ Κῶτσος ἄμα ἔφτασε εἰς τοῦ Πανοῦ τὴ στέρνα.
 Σύρτε, παιδιὰ μου, στὸ «ὄρδι» καὶ πάστε τὸ ταμποῦρι.
 Καὶ τὸ κουμποῦρι τράβηξε σκοτώνει καβελλάρη,
 Κινὰν ἀγᾶς ἐτράβηξε, τοῦ πῆρε τὸ κεφάλι.

Β'.

Γιὰ σέβανε μωρ' Ἄγγελῆ κλαίει τὸ Γριπονῆσι
 τοῦ χάθηκα κατακαμπῆς ἀπάνου στὸ γιουρούσι.
 Ἐσὺ δὲν ἐπολέμαγες μέσ' στῆς Γραβιάς τὸ χάνι
 μ' ὄχτῳ χιλιάδες Γκέγκηδες καὶ βγγῆκες παληκάρι;
 Μὰ οἱ Μπαλακαῖοι τὰ σκυλλιά σοῦφαγαν τὸ κεφάλι,
 σ' ἀφήσανε κατακαμπῆς, σοῦ πῆραν τὸ κεφάλι.
 Σὲ κλαίει κι' οὐλ' ἡ Ραύμελη, τ' ἦσουνα παληκάρι,
 πήγατε καὶ κλειστήκατε μέσ' στῆς Γραβιάς τὸ χάνι.
 Κι' ὁ Ὀδυσσεὺς κριότσεψε, ποῦτανε καπετάνιος,
 κι' ὁ Ἄγγελῆς ἐφώναξε «κουράγιο, μὴ φοβάστε».
 Καρτέρεψαν καὶ νύχτωσε κι' ὁ Ἄγγελῆς φωνάζει
 «κουράγιο κάμετε παιδιὰ νὰ θυγοῦμε ἀπ' τὸ χάνι».
 Ὅλοι τοὺς βγγῆκαν ζωντανοὶ καὶ μόνο δηὸ τοὺς λείψαν
 κι' οἱ Τούρκοι δὲ σαλέψανε σὰ φοβισμένοι ποῦσαν.
 Κι' οἱ Ἕλληνες σὰν πῆρναν ἀνήφορο στὰ πλάγια
 «ὁ Ἄγγελῆς μὰς ἔβγαλε» εἶπανε «παληκάρια».

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε ὅτι εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθη καὶ ὁ ἕτερος τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κώτσου Γιαννάκης καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀγγελῆ Ἀναγνώστης. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς τὰ πράγματα τῆς Εὐβοίας ἤλλαξαν ἀποτόμως ὄψιν. Διότι ὁ μὲν Δαιμαντῆς Ὀλύμπιος, ὁ ὁποῖος διωρίσθη ἀρχηγὸς εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἀγγελῆ ἀφήσας ἐν Βρυακίοις κάποιον ὄνοματι Γούδαν μετ' ἑλαχίστων ἐπαναστατῶν, αὐτὸς μεθ' 600 παληκαρίων ἀπῆλθεν εἰς Ἐηροχώρι πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς συζύγου του, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀπαγάγει ὁ Ἄνδρουττος, ὁ δὲ Γούδας προσβληθεὶς ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Βερκόρτσαλη ἀναγκάζεται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ Βρυακία καὶ νὰ τραπῆ καὶ αὐτὸς πρὸς τὸ Ἐηροχώρι, ἐγκαταλειφθέντος οὕτω ὑπὸ τῶν ξένων τοῦ ἐν Εὐβοίᾳ ἀγῶνος.

Οἱ Εὐβοεῖς ἐπαναστάται μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κώτσου καὶ Ἀγγελῆ ἔσπευσαν καὶ κατετάγησαν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Κριεζώτη, ὁ ὁποῖος τότε εὐρίσκετο εἰς τὸ Κούτρουλο μετόχι.

Σπουδαῖον ἐπίσης ῥόλον ἐπαιξε καὶ ὁ ἐκ Μετοχίου Ἀγγελῆς Γκουσκούνης, ὅστις ἀκολοθήσας τὸν Κριεζώτην εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐφονεύθη εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ὁ Γκουσκούνης κατὰ τὴν μάχην τοῦ Μετοχίου, τὴν ὁποίαν διεξήγαγεν ὁ Κριεζώτης κατὰ τοῦ Ὁμέρ πασσᾶ καὶ τοῦ Τσαρκατσῆ πασσᾶ, κατέρηθε νὰ συλλάβῃ ζωντανὸν τὸν ἡρωϊκώτερον Καρυστινὸν Τοῦρκον, Μεχμέμ βέην ὀνομαζόμενον, φέροντα δίκανον ὄπλον, τὸ ὁποῖον διὰ πρώτην φοράν ἔδλεπον οἱ Ἕλληνες. Ὑστερον εἰς τὴν μάχην τῶν «Κήπων» τὴν ὁποίαν διεξήγαγεν ἐπίσης ὁ Κριεζώτης κατὰ τοῦ Ὁμέρ καὶ τῶν εἰς Κάρυστον ἀποβιασθέντων Γενιτσάρων, ὁ Γκουσκούνης περικυκλωθεὶς μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν Τομάρα καὶ Σύρου ἀρπάζει τὰ ἀργυρὰ ὄπλα τοῦ Τομάρα, φονευθέντος ἐντὸς τοῦ προμαχώνος του, ἐξορμᾷ ξιφῆρης μετὰ τοῦ Σύρου καὶ 17 ἄλλων ἐπιζώντων παληκαριῶν καὶ φθάνει σῶος καὶ ἀβλαβῆς εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Μετοχίου, ὅπου εἶχεν ὑποχωρήσει ὁ Κριεζώτης, πιεσθεὶς ὑπὸ τοῦ πολυαριθμοῦ ἐχθρικοῦ ἵππου.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἀγνώστων ἡρώων τῆς Εὐβοίας ἦτο καὶ ὁ ἐκ Χαλκίδος Μιχαὴλ Μάνος ἢ Γριπαῖος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀναστάσιος, ὡς καὶ κάποιος Φραγγιάς. Ὁ Μιχαὴλ Γριπαῖος μετέσχε τῆς πολιρκίας τῆς Ἀκροπόλεως, ἔχασεν ἐκεῖ τὴν μίαν του χεῖρα καὶ τὸν

ἓνα ὀφθαλμὸν ἐξ ἀναφλέξεως πυρίτιδος, μετέσχεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀνηφορίτου καὶ τῆς Πέτρας ἀγωνισθεὶς μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἀσωμάτων ὡς μοναχός. Ἐπίσης ὁ υἱὸς τοῦ Ἀναστάσιος Γριπαῖος ἔλαθε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀνηφορίτου καὶ τῆς Πέτρας.... Εἶναι δὲ ὁ πελώριος ἐκεῖνος στρατιώτης, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀνηφορίτου μετὰ τὸν Φραγγιᾶν ἐπανάφεραν εἰς τὰς αἰσθήσεις του μετὰ ἓνα ἰσχυρὸν κτύπημα (μπάτσον) εἰς τὸ πρόσωπον τὸν λιποθυμήσαντα ἐκ τοῦ κόπου Κριεζώτην. Περὶ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου θὰ γράψωμεν ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς μάχης τοῦ Ἀνηφορίτου.

Ὁ Νικόλαος Κριεζώτης ἐγεννήθη ἐν Βύρα (Βυριώτης κατ' ἀρχὰς λεγόμενος) τῆς Καρυστίας τῷ 1785 ἐξ οἰκογενείας ἀρχοντοπομεινικῆς. Ἐφηβος ἀνεχώρησεν εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ ἐκεῖ διὰ τὸ ἀρεμάνιον τοῦ σώματος καὶ τὴν τέχνην εἰς τὸ παλαιὴν προσελήφθη ὡς κεχαγιάς, ἦτις διευθυντὴς τοῦ μεγάλου τοῦ ποιμνίου, ὑπὸ τοῦ βαθυπλοῦτου Πασσᾶ Καρᾶ—Ὁσμάνογλου Ἐκραγεῖσης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ συμπλακεὶς πρὸς τινὰ Τοῦρκον φονεῦει αὐτὸν καὶ σπεύδει εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τῆς πατρίδος του. Ἀποβιασθεὶς εἰς Κύμην, ἦτις ἀκόμη δὲν εἶχεν ἐπαναστατήσει, κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου τοῦ 1821, πληροφορεῖται ὅτι αἱ Ἕλληνες ἐπαναστάται εὐρίσκονται εἰς τὰ Βρυακία. Σπεύδει ἐκεῖ καὶ παρουσιάζεται πρὸ τοῦ Ἀγγελῆ κρατῶν μίαν γκλίτσαν καὶ ζητεῖ παρ' αὐτοῦ ὄπλον. «Γὰ παληκαρία» τοῦ λέγει ὁ Ἀγγελῆς «τὰ πέρνον τὰ ὄπλα μετὰ τὸ χεῖρι τους ἀπάνου στὴ μάχην». Ὅταν δὲ μετ' ὀλίγον ὁ ὀπλαρχηγὸς Ἀθ. Σιούτας, εἰς τοῦ ὁποῖου τὸ σῶμα τὸν κατέταξεν ὁ Ἀγγελῆς, τοῦ προσέφερον ὄπλον «δὲν θέλω» εἶπεν ὁ ἀρεμάνιος Κριεζώτης «θὰ τὸ πάρω μετὰ τὸ χεῖρι μου ἀπάνου στὴ μάχην». Καὶ τῷ ὄντι εἰς τὴν μετ' ὀλίγον γενομένην μάχην τῆς Μάνικας καταδιώξας ἓνα Τοῦρκον Ἀγᾶν πάνοπλον τὸν ἐφόνησε μετὰ τὴν γκλίτσα καὶ μετὰ τὸ ἴδιον του τὸ ξίφος καὶ ἔτσι ὁ Κριεζώτης εὐρέθη ὀπλισμένος μετὰ τὸν πλουσιώτερον ὀπλισμόν. Ὁ Ἀγγελῆς διὰ τὸ ἀνδραγάθημά του ταῦτο τὸν διώρισεν ἀρχηγὸν τοῦ σώματος Σιούτα, ὅστις ἀναγνωρίσας καὶ ὁ ἴδιος τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Κριεζώτη προσέφερον εὐχαρίστως, ὡς ἄλλοτε ὁ Ἀριστείδης εἰς τὸν Μιλτιάδην, τὴν ἀρχηγίαν. Ὅταν ὁ Βερούσης θυμωθεὶς κατὰ τῶν Εὐβοέων, διότι ἐξέλε-

ξον γενικὸν ἀρχηγὸν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Ἀγγελῆν, ἐβάδιζε κατὰ τῆς Λίμνης, ὁ Ἀγγελῆς παραλαβὼν τὸν Κριεζιώτην σπεύδει καὶ σώζει αὐτήν. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1822 ἀπεδιβάσθησαν εἰς Στύρα, διορισθέντες ἀρχηγοὶ τῆς ἐκεῖ ἐπαναστάσεως ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Μητροπολίτου Καρυστίας Νεοφύτου ὁ Ἥλιος Μαυρομαχῆς (μπεῖζαδῆς) καὶ ὁ Βάσος. Ὁ Ἀγγελῆς ἀπέστειλε πρὸς ἐνίσχυσίν των τὸν Βαλιγιὸν καὶ τὸν Κριεζιώτην.

Εἶναι γνωστὸς ὁ θάνατος τοῦ Μπεῖζαδῆ μετὰ 12 Μανιατῶν, καταλαβόντος παρὰ τὰς συμβουλὰς τοῦ Κριεζιώτη ἕνα ἐκεῖ ἀνεμόμυλον. Οἱ Τούρκοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὁμέρ πασσᾶ τῆς Καρύστου καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Ἰσοῦφ ἀγᾶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαυρομαχῆ ἐπιτίθενται μεθ' ὀρμῆς κατὰ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν καὶ τρέπουσιν εἰς φυγὴν πάντας, πλὴν τοῦ Κριεζιώτη, κρατήσαντος τὰς θέσεις του μέχρι βαθείας νυκτός. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἀναγνωρισθεὶς ὡς ἀρχηγὸς ὑπὸ τῶν πλείστων ὀπλαρχηγῶν τῆς Καρυστίας περιτρέχει τὰ χωρία αὐτῆς πρὸς στρατολογίαν μεταχειριζόμενος πρὸς ἐξαναγκασμὸν τὴν διὰ τοῦ φάλαγγος μαστίγῳσιν καὶ ἔρχεται εἰς τὸ Κούτρουλο μετόχι ὅπου συγκεντρώνονται περὶ αὐτὸν 600 περὶπου μαχηταί. Μετ' ὀλίγον ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς τῶν ἐπαναστατῶν διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀδελφοῦ του Παπαγρηγόρη, μεταδάντος πρὸς στρατολογίαν εἰς Ρούμελην, ἀνήλθεν εἰς 1,500, τῶν πλείστων ἀόπλων. Ἐναντίον τούτων ἐπέρχεται ἐκ Καρύστου μὲν ὁ Ὁμέρ, ἐκ Χαλκίδος δὲ ὁ Ἰσακκατῆς πασσᾶς, ἄγοντες περὶ τὰς ἑξ χιλιάδας ἐμπειροπολέμων Τουρκαλβανῶν. Παρὰ τὴν θέσιν «Κανάλη» τοῦ χωρίου «Μετόχι» συνάπτεται κρατῆρὰ μάχην, καθ' ἣν οἱ Τούρκοι ἔπαθαν πανωλεθρίαν. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Κριεζιώτης διωρίσθη καὶ ἐπισήμως ἀρχηγὸς τῆς Καρυστίας. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς ἐξέλαμψεν ἡ στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Κριεζιώτη, ἔθαυμάσθη δὲ ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ὀρμητικότης αὐτοῦ. Ὁ Κριεζιώτης θέτει ὡς ἀντικειμενικὸν του σκοπὸν τὴν ἄλωσιν τῆς Καρύστου. Πρὸς τοῦτο κατέρχεται εἰς τὰ Στύρα καὶ ὀχυρώνεται παρὰ τὸ Διακόφτι. Ἐναντίον του ἐπέρχεται ὁ ἴδιος ὁ Ὁμέρ μετὰ πολυαριθμὸν στρατοῦ καὶ κατορθώνει διὰ νυκτός νὰ τὸν περικυκλώσῃ. Τὴν πρωΐαν ἰδὼν ὁ Κριεζιώτης ὅτι εἶναι περικυκλωμένος σκέπτεται τίνοι τρόπον θὰ ἐξέλθῃ τῆς δεινῆς ταύτης θέσεως.

Διὰ νὰ διασπάσῃ τὸν πολιορκητικὸν κλοιὸν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ στρατιώτας μὲ πολὺ ἀνεπτερωμένον φρόνημα καὶ εἰς ἄκρον ἀποφασιστικούς. Διὰ νὰ τοὺς καταστήσῃ λοιπὸν τοιοῦτους μεταχειρίζεται τὸ ἐξῆς εὐφρὸς τέχνασμα, τὸ ὁποῖον ὑπενθυμίζει εἰς ἡμᾶς τὸ τέχνασμα τοῦ Κολοκατρώνη. Ὁλίγον πρὸ τῆς μάχης ἔτυχε νὰ πετᾷ ἐρχόμενος ἀπὸ τὸ μέρας τῶν Τούρκων πρὸς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ἕνας πελαργὸς (καλμκανᾶς), ὅστις φθάσας εἰς τὰ πρῶτα χαρακώματα τῶν Ἑλλήνων, σπρέφεται ἀποτόμως καὶ φεύγει πρὸς τὴν Κάρυστον. Ὁ Κριεζιώτης διαδώσας καταλλήλως εἰς τὸν στρατόν του, ὅτι ὁ πελαργὸς ἐκεῖνος ἦτο τὸ ἱερὸν πτηνὸν τοῦ Ὁμέρ, τὸ ὁποῖον μετεχειρίζετο οὗτος εἰς τὰς μάχας διὰ νὰ τοῦ προλέγῃ διὰ τῆς πτήσεώς του τὴν μέλλουσαν ἔκβασιν αὐτῶν «παιδιὰ» φωνάζει εἰς τὰ παλῆκάρια του «σήμερα θὰ καταστρέψουμε τὸν ἐχθρὸν καὶ θὰ ὑποχωρήσουν οἱ Καρυστινοὶ κατασυντετριμμένοι εἰς τὴν Κάρυστον, ὅπως τὸ ἀπέδειξεν ὁ καλμκανᾶς τους μετὰ τὴν ὀπισθοχώρησίν του» καὶ διατάσσει συγχρόνως ἐξόρμησιν μετὰ ξιφῆ. Τσοσούτην δὲ ἐπίδρασιν ἤσκησε τὸ τέχνασμα τοῦ εὐφροῦς στρατηγοῦ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν ἀνδρῶν του, ὥστε οὗτοι ἐξορμήσαντες ξιφῆρεις τρέπουσιν εἰς ἄτακτον φυγὴν τὸν ἐχθρὸν, ἀφήσαντα εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης περὶ τοὺς ἑκατὸν νεκρούς, καὶ τὸν καταδιώκουσι πρὸς τὴν Κάρυστον... Εἰς τὴν μάχην ταύτην ὁ Κριεζιώτης ἔλαβε τὴν προσωμίαν «βοῖδοκοιλιά».. Ἐνα μῆνα μετὰ ταῦτα, ἦτοι τὴν 27ην Μαΐου 1823 ὁ Κριεζιώτης εὐρίσκεται ὀχυρωμένος εἰς τὸ χωρίον Βατίσι, καταλαβὼν τοῦτο ἐν καιρῷ νυκτός, ἐν ᾧ οἱ Τούρκοι εὐρίσκοντο εἰς τοῦ Μπέη τῆ βρύσι, πλησίον τῆς Καρύστου. Ὁ Ὁμέρ τοῦ ἐπιτίθεται μετὰ δλας του τὰς δυνάμεις· ἀλλὰ παθαίνει καὶ ἐκεῖ νέαν πολὺ μεγαλύτεραν καταστροφὴν. 300 Τούρκοι νεκροὶ ἐκάλυψαν τὸ παιδίον τῆς μάχης. Αἰχμαλωτίζονται ὑπὸ τοῦ Κριεζιώτη τρεῖς ἐπιφανεῖς Καρυστινοὶ Τούρκοι, ὁ Καραμπάμπας, ὁ Χαμπίτης καὶ ὁ Μεϊμέτης, καὶ ἀποστέλλονται μετὰ 40 κεφαλῶν εἰς τὸν Ὀδυσσεῖα, εὐρισκόμενον τότε εἰς Αθήνας, ὑπὸ τὴν συνοδείαν τοῦ ἐκ Χαλκίδος Μαυρομάτη, τοῦ ἐκ Κρήτης Σφακιανᾶκη καὶ τοῦ ἐξ Ἀταλάντης Ἀἰθαλιώτη. Τοὺς αἰχμαλώτους τούτους ὁ λαὸς τῶν Ἀθηναίων τοὺς ἐθανάτωσε.

Καὶ τὴν μάχην ταύτην ὡς ἐξῆς τὴν ἐκέρδισεν ὁ Κριεζιώτης.

Οἱ Τούρκοι, ὑπὸ τὸν σημαιοφόρον τοῦ Ὁμέρ Μερτζιζιάνην, ὁρμήσαντες κατὰ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως, τῆς ὁποίας ἡ ὑποχώρησις θὰ ἐσήμαινε πλήρη καταστροφὴν τοῦ ὅλου στρατοῦ τοῦ Κριεζώτη, κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν τὸν προμαχώνα τοῦ ἐξ Ὑδρας Δεληγιώργη καὶ νὰ περικυκλώσουν τὸν ὀπλαρχηγὸν Θεόδ. Καζάκη, κινδυνεύοντα ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ αἰχμαλωτισθῇ. Ὁ Κριεζώτης ἀντιληφθεὶς τὸν κίνδυνον τῆς ὅλης του παρατάξεως στρέφεται πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς δεξιᾶς, πλησιέστερος τῶν ὁποίων ἦτο ὁ Βλαχαντώνης, καὶ λέγει μὲ τὴν βροντώδη φωνήν του: «Ὅρ᾽ εἰ τί κάθεσθε; Ὁ Καζάκης κάτου ἔφαγε τὴ μισὴ Τουρκιά καὶ σεῖς κάθεσθε ἴδω πέρα; Ἴδου περίστασις νὰ δοξάσωμε τὴν πατρίδα». Πάντες τότε οἱ ἡρωϊκοὶ ἐκεῖνοι ὀπλαρχηγοὶ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν παληκαριῶν των ὄρμουσιν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Καζάκη, σφύζουσι αὐτὸν καὶ τὸν Δεληγιώργην καὶ καταδιώκουσι τοὺς Τούρκους μέχρι τῶν προθύρων τῆς Καρύστου. Εἰς τὴν μάχην ταύτην δύο μόνον ἐκ τῶν ἡμετέρων ἔπεσον, ἓ ἐκ Πυργακίου τῆς Κύμης Ἄν. Ἀλημπινίσης καὶ ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Θεόδωρος Κωνσταντινουπολίτης. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Κριεζώτης πλησιάζει πρὸς τὴν Κάρυστον καὶ καταλαμβάνει τὸ χωρίον Χαρζάνι, μίαν ὥραν ἀπέχον αὐτῆς. Ἐκεῖθεν ἀποστέλλει τμημα τοῦ στρατοῦ του εἰς τὸ Μπουρτζι, ὅπου οἱ Τούρκοι εἶχον συγκεντρώσει τὰ ζῦγά των καὶ ἀρπάζει περὶ τὰς δώδεκα χιλιάδας ἐκ τούτων. Τῶν Τούρκων ἡ θέσις ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καθίσταται ἀπελπιστικὴ καὶ ἐτοιμάζονται οὗτοι πρὸς παράδοσιν. Καὶ ἀσφαλῶς θὰ παρεδίδοντο, ἐὰν δὲν κατέπλεε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1823 Τουρκικὸς στόλος ἐξ 124 πλοίων καὶ δὲν ἀπεδιβάξεν εἰς τὴν Κάρυστον δεκακισχιλίουσιν Γενιτσάρους καὶ ἀφθονίαν τροφίμων. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ Κριεζώτης θὰ ἠγωνίζετο καὶ ἀποτελεσματικῶς ἴσως, ἐὰν παρεξήγησις τις δὲν ἔκανε νὰ διασκορπισθῇ ὁ στρατός του. Πληγθεὶς δηλαδὴ διὰ σφαίρας πυροβόλου τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τῶν Κυμαίων καπετὰν Νικόλα, διεδόθη ἀνὰ τὸ στρατόπεδον, ὅτι ἐπληγῆθη βαρέως καὶ ἀπέθανε μάλιστα ὁ καπετὰν Νικόλας Κριεζώτης. Μάτην ὁ Κριεζώτης φωνάζει ὅτι δὲν πρόκειται περὶ αὐτοῦ. Ὁ στρατός, τοῦ ὁποίου τὸ ἠθικὸν ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ καταπλεύσαντος στόλου καὶ τῇ ἀποδόσει τῶν Γενιτσάρων εἶχεν ἐπικινδύνως κλονισθῆ, διεσκορπίσθη καὶ οἱ

μὲν Ρουμελιώται ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια, οἱ δὲ Εὐβοεῖς μετὰ τοῦ Κριεζώτη καὶ τῶν ἄλλων Εὐβοέων ὀπλαρχηγῶν ἦλθον καὶ κατέλαβον τὸ χωρίον «Κήπους» ἵνα περισώσωσι τὰ εἰς τὰ χωρία τῆς Κύμης καταφυγόντα γυναικόπαιδα. Ἐκεῖ προσβληθέντες ὑπὸ τοῦ Ὁμέρ πασσᾶ καὶ τῶν Γενιτσάρων συνάπτουσι μάχην αἱματηροτάτην, καθ' ἣν περικυκλωθέντες ἐφρονεύθησαν οἱ ὀπλαρχηγοὶ Τομάρας καὶ Σῦρος μετὰ 300 ὀπαδῶν των, διασωθέντος μόνου τοῦ ἐκ Μετοχίου Ἀγγελῆ Γκουσκοῦνη. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Κριεζώτης, διασκορπισθέντες τοῦ στρατοῦ του, καὶ παραλαβὼν τὴν σύζυγόν του (μίαν νεοφώτιστον ὀθωμανίδα) οὐσαν λεχὼ πέντε ἡμερῶν, περνάει εἰς τὴν Σκόπελον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Σκύρον ἀκολουθούμενος ὑπὸ 60 μόνον πιστῶν. Ὁ Ὁμέρ μὲ τοὺς Γενιτσάρους, ἀφοῦ κατέστρεψε φρικωδῶς πάντα τὰ χωρία τῆς Καρυστίας θαδίζει πρὸς τὴν Χαλκίδα, ἵνα ἐνσόμενος μὲ τὸν Ἰουσοῦφ πασσᾶν Βερκοφτσαλην, τὸν ὁποῖον εἶχε σταίλει ἐκεῖ ὁ Δράμαλης, ὑποδουλώσῃ καὶ τὴν βόρειον Εὐβοίαν. Τότε ὁ Χοντραδασίλης καὶ ὁ Κόκαλης συγκεντρώσαντες τοὺς φυγάδας τῶν Κήπων σπεύδουσι καὶ καταλαμβάνουσι τὴν θέσιν «Τριαλᾶ» καὶ συνάπτουσι τὴν περίφημον μάχην τοῦ Παγώντος, τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω περιεγράψαμεν καὶ σώζουσι τὰ εἰς Βλαχίαν καταφυγόντα γυναικόπαιδα. Ἐκ Σκύρου ὁ Κριεζώτης ἔρχεται εἰς Ψαρά πρὸς στρατολογίαν, ἀλλ' ἀποτυχὼν ἐπανερχεται εἰς Σκύρον. Στρατολογήσας δὲ περὶ τοὺς 400 ἐν Σκύρῳ ἔρχεται καὶ ἀποδιβάσεται εἰς τὸ Μαρυμάρι τῆς Καρύστου, ἐνῶ ὁ Ἀνδρουτσός, μεθ' οὗ προηγουμένως εἶχε συνεννοηθῆ, ἀπεδιβάσθη εἰς Ἀλιβέρι.

Τὴν 23 Νοεμβρίου τοῦ 1823 ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπιτίθεται δις κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ὁμέρ πασσᾶ, τὰ ὁποῖα κατεῖχον τὴν «κακὴν σκιάλαν» ἀλλ' ἀποκρούεται καὶ ἀναγκάζεται νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἀφῆσας ἐν Εὐβοίᾳ τὸν Κριεζώτην μόνον μετὰ 500 ὀπαδῶν, πάντων Εὐβοέων. Μαθὼν ὁ Ἀχμέτ Κεχαγιάς, ὁ ἐπιτετραχμμένος τοῦ Ὁμέρ πασσᾶ, ὅτι ὁ Κριεζώτης εὐρίσκεται μὲ τῶσους ὀλίγους εἰς τὸ Μαρυμάρι, ἐπέρχεται κατ' αὐτοῦ παρὰ τὰς διαταγὰς, τὰς ὁποίας τοῦ εἶχε δώσει ὁ Ὁμέρ νὰ μὴ συγκρουσθῇ μὲ τὸν Κριεζώτην, ἀλλὰ νὰ κρατήσῃ μόνον τὴν ἀμυναν τῆς Καρύστου. Ἡ σύγκρουσις μεταξὺ Ἀχμέτ Κεχαγιά καὶ Κριεζώτη ὑπῆρξε τρομερά. Πλεῖστοι Τούρκοι νεκροὶ ἐκάλυψαν τὸ πεδίου τῆς μάχης,

πολλοί ἤχημακλώθησαν καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κεχαγιάς ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Κριεζώτη, ὅστις τὸν ἔστειλε πρὸς φύλαξιν εἰς Πεταλιούς. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐπληρώθη ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Γιαννέλης. Ὁ Ὁμέρ Πασσᾶς εὐρισκόμενος εἰς Χαλκίδα καὶ μαθὼν τὰ ἐν Καρύστῳ διατρέξαντα ἐπέρχεται μετὰ πολλοῦ στρατοῦ ἐναντίον τοῦ Κριεζώτη, ὅστις ἀτυχῶς προσδληθεὶς ὑπὸ τῆς τότε ἐνοσηφίας ἐν Καρυστίᾳ Πανώλους καὶ κινδυνεύσας νὰ συλληφθῇ, ἀναγκάζεται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἐν Εὐβοίᾳ ἀγῶνα καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς «Τζιάν» πρὸς θεραπείαν. Μετὰ τὴν θεραπείαν τοῦ ὁ Κριεζώτης ἔρχεται εἰς Αἰγίναν καὶ ἀποστέλλεται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Πελοποννήσου, οὓς ἐνίκησε παρὰ τὴν θέσιν Νταλαμανάρα. Ἐκεῖθεν ἐπανέρχεται εἰς Ἀθήνας καὶ Ἐλευσίνα, τὰς ὁποίας ἠπεῖλει ὁ Μουσταίμπεης καταστρέψας τὸ ἐκ 400 ἀνδρῶν σῶμα τοῦ Ἰω. Γούρα. Συγκεντρώσας ἐν Ἐλευσίνῃ ὁ Κριεζώτης περὶ τοὺς δισχιλίους πολεμιστὰς ἐκστρατεύει τῷ 1824 κατὰ τοῦ Μουσταίμπεη καὶ τῶν ἄλλων πασσάδων τῆς Ρούμελης καὶ φθάει νικητῆς ἕως τὰ Σάλωνα, κατασυντρίψας τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Ἀμπλιανην, τὸ Χρυσὸ καὶ τὸν προφήτην Ἠλίαν. Ἐν ᾧ ἠτοιμάζετο νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν, καταφθάνει ἀπεσταλμένος τοῦ Καραϊσκάκη, ὁ ὁποῖος τὸν εἰδοποιεῖ νὰ περιμένῃ ἐκεῖ τὴν ἀφίξιν τοῦ ἀρχηγοῦ του, ἐπειδὴ πρόκειται νὰ ἐπιχειρήσωσιν ὁμοῦ σπουδαίαν τινα ἐπιχείρησιν. Μετ' ὀλίγον καταφθάνοντος καὶ τοῦ Καραϊσκάκη ἔρχονται καὶ καταλαμβάνουσι ὁμοῦ τὴν θέσιν «Ρουσάλι» ὅπου καταστρέφουσι παντελῶς σῶμα 800 Ἀλβανῶν μεταφερόντων τρόφιμα ἀπὸ Λαμίας εἰς Ἀμφισσαν, γενόμενοι οὕτως αἰτίοι νὰ πέσῃ αὕτη μετ' ὀλίγον εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἡμετέρων. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ὁ Κριεζώτης ἀπομακρυνθεὶς ἐν τῇ καταδιώξει τῶν ἐχθρῶν τῶν λοιπῶν συντρόφων του ἐκινδύνευσε νὰ συλληφθῇ, ἐσώθη δὲ μόνον διὰ τῆς ἐγκαίρου ἐπεμβάσεως τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Γιαννέλη, φονευθέντος ἐκεῖ, καὶ τοῦ Ὀπλαρχηγοῦ Βάσσου. Ὁ Καραϊσκάκης βλέπων τὸν Κριεζώτην μόνον του νὰ κυνηγᾷ τοὺς Ἀλβανοὺς ἀνεφώνησε «τέτοιον παληκάρι δὲν ἔχω ἀπαντήσῃ ὡς τὰρα».

Ὁ Κριεζώτης διαμείνας ἐπὶ τρεῖς μῆνας εἰς τὸ Χρυσὸ καὶ Στεβενίκο, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ἐνίκησεν ἄλλην σπουδαίαν νικῆν μετὰ τοῦ Καραϊσκάκη καὶ Γούρα εἰς τὴν Σκόλαν τῶν Σα-

λώνων, ἐπανέρχεται μετὰ τοῦ Βάσσου εἰς Ἀττικὴν. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων καταφθάνει εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπίσκοπός τις ἐκ Λιβάνου τῆς Συρίας καὶ παρακαλεῖ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ ἀποστείλῃ ἐκεῖ βοήθειαν διὰ νὰ ἐπαναστατήσωσιν. Ὁ Κωλέτης παραπέμπει τὸν Ἐπίσκοπον τοῦτον πρὸς τοὺς Ὀπλαρχηγούς Βάσσον καὶ Κριεζώτην. Οὗτος παρουσιάσθη πρῶτον εἰς τὸν Βάσσον, εὐρισκόμενον εἰς Ἀθήνας, ἐνῶ ὁ Κριεζώτης εὐρίσκειτο εἰς Κερατέαν. Συνενοηθέντες λοιπὸν οἱ δύο οὗτοι γενναῖοι, παραλαβόντες δὲ καὶ τὸν ἡρωϊκὸν Χατζῆ Μιχάλην ἐκστρατεύουσι κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1825 μετὰ 800 συντρόφων ἐπὶ 12 Ψαριανῶν πλοίων εἰς Βηρυτὸν. Παραπλέοντες τὴν ὑπὸν ἀποδιάζονται εἰς τι μέρος αὐτῆς, νικῶσι τοὺς ἐκεῖ Τούρκους, πληροῦσι τὰ πλοῖα αὐτῶν τροφίμων καὶ ἐξακολουθοῦσι τὸν πρὸς τὴν Βηρυτὸν πλοῦν. Φθάσαντες ἐκεῖ ἐπιτίθενται μεθ' ὄρμης, κυριεύουσι τὰ πρῶτα αὐτῆς τεῖχη, ἀλλ' εὐρεθέντες πρὸ ἀνωτέρων δυνάμεων, ἔλθουσιν εἰς ἐπικουρίαν τῶν πολιορκουμένων, ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσωσι καὶ νὰ ἀπέλθωσι. Πλέοντες παρὰ τὴν Τήνον μαρθάνουσι, ὅτι ὁ Φαθιέρος μετὰ τῶν Ὀπλαρχηγῶν Μαμούρη, Τόλια Νικολάου, Κλίμακα, κῶλια καὶ Κουλοχέρι καὶ 4000 ἀνδρῶν πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Ὁμέρ Πασσᾶ εἰς τὸ Γαῖδουρονήσι τῶν Πεταλιῶν. Ἀμέσως οἱ δύο ἐκεῖνοι ἦρωες πλέουσι πρὸς τὰ ἐκεῖ μετὰ 400 μόνον ἀνδρῶν, τῶν λοιπῶν διασκορπισθέντων εἰς τὰ νησιά, καὶ φθάσαντες ἐπιτίθενται κατὰ τοῦ Ὁμέρ, διασκορπίζουσι τὰ στρατεύματα αὐτοῦ καὶ σώζουσι τὸν Φαθιέρον. Ἐκεῖθεν πλέουσι εἰς Τρίκερι πρὸς βοήθειαν τοῦ Καρατάσσου, νικῶσι καὶ διασκορπίζουσι τοὺς Τούρκους, φονεύσαντες καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Ντούρμα Πασσᾶ καὶ συλλαβόντες περὶ τοὺς 150 αἰχμαλώτους. Ἐκεῖθεν πλέουσι πρὸς τὴν Ἄνδρον διὰ νὰ ἀναπαυθῶσιν. Ἄλλ' ἐν ᾧ ἐπλησίαζον εἰς αὐτὴν συλλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ ναυάρχου Χάμιλτον, προσδένονται τὰ πλοῖα τῶν ὀπισθεν τῶν ἰδικῶν του καὶ προσκαλοῦνται οἱ ἀρχηγοὶ ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος Camprien. Οἱ ἀρχηγοὶ κατ' ἀρχὰς διατάξουσι νὰ ἀνέλθουν φοβούμενοι ἀπιστίαν τινα παρὰ τοῦ Φράγγου!! ἀλλ' ὅταν ἐπετρέπη νὰ συνοδευθῶσιν ὑπὸ μικροῦ ἀριθμοῦ παληκαρίων, ἀνέβησαν, ἔχοντες διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον σηκωμένους τοὺς λύκους τῶν πιστολιῶν των, ὁ δὲ Βάσσος εἶχεν ἀναλάβει εἰς τὸ παρὰ μι-

κρὸν ὑποπτον κίνημα γὰ φονεύσει τὸν Ἄμιλτον. Ὁ Ἄμιλτον, ὅστις ἦτο ἐνθερμὸς φιλέλληγ, ἀφοῦ ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐθαύμασε τὴν ἀρρενωπὴν ὠραιότητα τοῦ Βάσσου καὶ τὸ πελώριον τοῦ Κριεζώτη, τοὺς ἀπέλυσε, συστήσας εἰς αὐτοὺς γὰ μεγαλοῦν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ γὰ σχηματίσων ἐπισοδήποτε ἐπαναστατικὸν στρατόπεδον διὰ γὰ φανῆ, ὅτι δὲν ἔσθυσεν ἢ ἐπανάστασις, ὡς διατείνετο ἢ Τουρκία κατὰ τὰς τότε γιγνομένας διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων καὶ αὐτῆς. Διὰ γὰ μὴ φανῆ δὲ ἢ μεροληπτικότητος του, αὐτοὺς μὲν ἐν καιρῷ νυκτὸς τοὺς ἀπεβίβασεν εἰς Ἀττικὴν, τὰ δὲ πλοῖα τῶν ἔφερε καὶ τὰ κατεβύθισεν ἔμπροσθεν τῆς Καρύστου ὑπὸ τὰς ὄψεις τῶν Τούρκων.

Περὶ τὸν Νικόλαον Κριεζώτην, ἐλθόντα εἰς Ἐλευσίνα κατὰ τὸ 1826, συγκεντρώνονται πάντες οἱ Ρουμελιῶται ὅπλαρχηγοὶ καὶ πολλοὶ Πελοποννήσιοι, ὡς καὶ πέντε χιλιάδες ἐπαναστάται. Ἐναντίον τούτου στέλλει ὁ Κιουταχῆς, ὁ ὁποῖος ἐπολιόρκει ἤδη τὴν Ἀκρόπολιν, κατ' Ἰούλιον τοῦ 1826, τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ Ἀσλάμπην μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ. Ὁ Ἀσλάμπης ἐλθὼν διὰ νυκτὸς καταλαμβάνει τὸ χωρίον Καλύδια. Τὴν ἐπομένην ὁ Κριεζώτης παραλαβὼν δισχιλίους μόνον πολεμιστὰς μὲ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς ἀδελφοὺς Ἀθανάσιον καὶ Γεώργιον Σκουρτανιώτας, τὸν κλέμακα καὶ τὸν Μενιδιάτην Λέκαν ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Ἀσλάμπη, συνάπτει φονικωτάτην πρὸς αὐτὸν μάχην, μαχόμενος ἔφιππος εἰς τὸ «Τσακάλι του» (οὕτως ὠνόμαζε τὸν ἵππον του) καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν καὶ κατορθώνει γὰ κατασυντρίψῃ αὐτὸν ὀλοσχερῶς καὶ γὰ τὸν κάμη γὰ ὑποχωρήσῃ καὶ γὰ ὀχυρωθῆ εἰς τοὺς περὶ τὸ «Δαφνί» λόφους. Χίλια τουρκικὰ πτώματα ἐκάλυψαν τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ καταφθάνει εἰς Ἐλευσίνα ὁ Καραϊσκάκης φέρων τὸ δίπλωμα τοῦ διορισμοῦ του ὡς ἀρχιστρατήγου, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Κριεζώτης παραδίδει ἀνευ ἀντιλογίας τινος τὴν ἀρχιστρατηγίαν. Ὁ Καραϊσκάκης γνωρίζων ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ «Ρουσαλίου» καὶ τῆς «Σιάλας τῶν Σαλώνων» τὴν γενναιότητα τοῦ Κριεζώτη τὸν προσέλαβε συναρχηγὸν καὶ εἰς αὐτὸν ἀνέθετε τὰς πρὸ ἐπιτελεστέους ἐπιχειρήσεις. Τὴν 30 Ἰουλίου 1826 ἔρχονται διὰ νυκτὸς ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Κριεζώτης μὲ τοὺς ἀτάκτους καὶ ὁ Φαβιέρου μὲ τὸν τακτικὸν στρατὸν καὶ καταλαμβάνει

γουν τὸ «Χαϊδάρει» καὶ τὸ «Καματερόν» ἔπου ὀχυρώνονται. Τὴν ἐπομένην ὁ Κιουταχῆς τοὺς προσβάλλει μὲ ὄλας του τὰς δυνάμεις, ἀλλ' ἀποκρούεται μετὰ πολλῶν ἀπωλειῶν. Τὴν ἄλλην ἡμῶς ἡμέραν καταφθάνει καὶ ὁ Ὀμὲρ πασσᾶς τῆς Χαλκίδος πρὸς βοήθειαν τοῦ Κιουταχῆ καὶ ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων καθίσταται δυσχερῆς. Ἐκεῖ ἐπὶ ἡμέρον συνάπτονται μάχαι αἱματηραὶ καθ' ἃς διέλαμψεν ἡ στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Καραϊσκάκη, ἡ ἀπαράμιλλος ἀνδρεία καὶ ὀρημητικότης τοῦ Κριεζώτη καὶ ἡ ἀποφασιστικότης τοῦ Φαβιέρου.

Εἰς τὰς 5 Ὀκτωβρίου φονεύεται ὁ φρούραρχος τῆς Ἀκροπόλεως Γούρας, οἱ δὲ πολιορκούμενοι ζητοῦν δι' ἀπεσταλμένου ἀρχηγόν, τρόφιμα καὶ πυρομαχικά. Ἀποστέλλεται κατ' ἀρχᾶς ὁ Μαμούρης μετὰ 300, ἀλλ' ἀποτυγχάνει, ἀποστέλλεται ἔπειτα ὁ Θεβαῖος ὀπλαρχηγὸς Γεώρ. Σκουρτανιώτης, ἀλλ' ἀποτυγχάνει καὶ οὗτος. Τότε ὁ Καραϊσκάκης ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Κριεζώτην «ἐ καπετὰν Νικόλα» τοῦ λέγει «δὲν εἶνε κανένας ἄλλος ἄξιος γὰ μπῆ στὴν Ἀκρόπολιν παρὰ μονάχα σὺ καὶ ἡ γῶ». «Ἰπρέπει ἕνας ἀπὸ τοὺς δυὸ μας γὰ μπῆ». «Σὺ εἶσαι Στρατάρχης» ἀπήντησε ἀποφασιστικὰ ὁ Κριεζώτης «καὶ δὲν ἐπιτρέπεται γὰ πᾶς γὰ κλειστής στὸ κλουβί, θὰ μπῶ ἐγώ. Σὺ μονάχα νάρθῃς γὰ μὲ θγάλης». «Θὰ σὲ θγάλω τὴν ἀνοιξι, σοῦ τὸ ὀρκίζομαι» ἐπαναλαμβάνει ὁ Καραϊσκάκης. «Ἐ τότε θὰ ἔμπω» ἀπαντᾷ ὁ Κριεζώτης καὶ ἄρχισε γὰ ἐτοιμαζέται. Διαλέγει περὶ τοὺς 300 γενναίους συντρόφους, τοὺς πλείστους Εὐδοεῖς, ἕκαστος τῶν ὁποῖων κρατοῦσεν ἀγὰ ἕνα σάκκον περιέχοντα πολεμοφόδια καὶ τρόφιμα, πλέει διὰ νυκτὸς εἰς τὸ Φάληρον, διατάσσει τὰ πλοῖα γὰ ἀπομακρυνθῶσι καὶ βαδίζει κατὰ τὰ χαράγματα ἐπὶ κεφαλῆς τῶν γενναίων του καὶ ἔφιππος εἰς τὸ τσακάλι του καὶ πρὶν οἱ Τούρκοι πάρουν εἶδῃσι ὑπερπηθᾶ τὰ προχώματα αὐτῶν, ἀνατρέπει πάντα τὰ πρὸ αὐτοῦ ἐμπόδια καὶ πρὶν ἀκόμη ἔξημερώσει εὐρίσκειται ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἀπωλέσας μόνον ἕνα στρατιώτην, τὸν ἐκ Χαλκίδος Χλιαχλιᾶν.

Μετ' ὀλίγον ὁ Κιουταχῆς νικήσας παρὰ τὸ Καματερόν τὸν Βάσσον καὶ συλλαβὼν 70 αἰχμαλώτους μεταξὺ τῶν ὁποῖων ἦτο καὶ ὁ Εἰάλλος Βούρδαχης τοὺς παρατάσσει εἰς τὸν λόφον τοῦ Θεσειοῦ εἰς τρόπον ὡστε γὰ τοὺς βλέπη ὁ Κριεζώτης ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν

καὶ τοῦ παραγγέλλει νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν Ἀκρόπολι καὶ νὰ τὸν κάμῃ Ρούμελη θαλασῆ. «Ἐγὼ δὲν γίνομαι ἀρνησίθρησκος», ἀπαντᾷ ὑπερήφανα ὁ Κριεζῶτης. «Ρούμελη θαλασῆ μὲ ἔχει τὸ ἔθνος μου. Ἄν θέλεις μονάχα νὰ ἀλλάξουμε τοὺς αἰχμαλώτους, ποῦ ἔχω καὶ ἴω 30»... Ὁ Κιουταχῆς μὴ ὑποφέρων τὴν ἀπάντησιν ταύτην τοῦ Κριεζῶτη διέταξε καὶ ἔσφαξαν ἐνώπιόν του τοὺς 70 αἰχμαλώτους. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κριεζῶτης ἐξεδικήθη κατὰ τὸν ἴδιον καὶ ἀγριώτερον τρόπον. Κάτωθι τῆς Ἀκροπόλεως ὑπῆρχε παλαιὸν θολωτὸν λουτρὸν, τὸ ὁποῖον οἱ Τούρκοι ὡς ἀπρόσβλητον ἀπὸ τὰς σφαῖρας τῶν πολιορκουμένων, τὸ εἶχον τῶρα μεταβάλλει εἰς Καφφενεῖον, ὅπου συγκεντρῶνοντο καὶ περνοῦσαν τῆς βραδυῆς των παίζοντες οἱ Τούρκοι ἀξιωματικοί. Μίαν λοιπὸν νύκτα ἀσέληνον παραλαβὼν ὁ Κριεζῶτης 100 διαλεκτὰ παληκάρια τοῦ ἐξέρχεται τῆς Ἀκροπόλεως καὶ βαδίζων ἀκροποδητὶ χωρὶς νὰ κἀνῃ τὸν παραμικρὸν θόρυβον ἐπιπίπτει ξαφνικὰ κατὰ τῶν ἀμερίμνωσ δισσκεδαζόντων Τούρκων ἀξιωματικῶν, συλλαμβάνει περὶ τοὺς 70 ἐξ αὐτῶν καὶ τοὺς ὀδηγεῖ ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τὴν ἐπομένην πρωτῶν 100 περίπου πτώματα Τουρκικὰ ἐκρέμαντο εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ Φρουρίου. Ἦτο ἡ ἀπάντησις τοῦ Κριεζῶτη εἰς τὸν Κιουταχῆν ἐπὶ τῇ κατακρευργῆσει τῶν 70. Θέαμα βέβαια ἀποτρόπαιον ἀλλ' ἐπιβεβλημένον.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ θέσις τοῦ Κριεζῶτη καθίστατο ὁσημέραι κρισιμωτέρα, καίτοι μετ' ὀλίγον εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν καὶ ὁ Φαδιέρος μετ' 150 συντρόφων. Ὁ Κριεζῶτης μένει ἐγκλειστος ἐπὶ 8 μῆνας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καραϊσκάκη, ὅταν ὁ Κίτσος Τζαβέλας, ὁ διαδεχθεὶς τὸν Καραϊσκάκην εἰς τὴν ἀρχιστρατηγίαν, ἔκαμε τὴν γενικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Κιουταχῆ καὶ ἤρθε καὶ κατέλαβε τὴν θέσιν Ἀνάλατον, ἀπέναντι τοῦ μνημείου τοῦ Φιλοπάπου, ὁ Κριεζῶτης, ὅστις παρηκολούθει ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως τὴν ἐξέλιξιν τῆς μάχης, εἶπεν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν «παιδιά!! σήμερα ὁ Κιοτάχιας θὰ τοὺς καταστρέψῃ τοὺς δίκους μας, γιατί δὲν εἶνε καλὰ ὠχυρωμένον». Καὶ ὠμίλησεν ὡς προφήτης, διότι αὐθημερὸν οἱ δικοί μας ἔπαθαν πανωλεθρίαν. Τέλος, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Γάλλου ναυάρχου Δεριγνῦ, ὁ Κριεζῶτης παραδίδει κατὰ τὸ τέλος Μαΐου 1827 τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἐξέρχεται μεθ' ὄλων τῶν ἀν-

δρῶν του καὶ τῶν γυναικοπαίδων μετὰ τιμῶν. Μεταβαίνει εἰς Ἐλευσίνα θαυμαζόμενος ὑπὸ πάντων, ὅπου μετ' ὀλίγον καταφθάνει καὶ ὁ Δημ. Ὑψηλάντης διωρισμένος τότε ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀρχιστράτηγος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, με σκοπὸν νὰ ἀποδιώξῃ ἐκεῖθεν τοὺς Τούρκους. Τὴν ἐν τῇ Ἀκροπόλει δράσιν τοῦ Κριεζῶτη ὡς ἐξῆς ὑμνησεν ὁ ποιητής:

Σύρων ἀνδρῶν ὁ Κιουταχῆς ἔξ ὄλας μυριάδας
στὸν Μωχαμέτ ὑπόσχεται νὰ θάψῃ ἐξ Ἑλλάδας.
Ἄλλ' ὁ Κριεζῶτης ἐφύασεν ὡς Λέων βραχοθώραξ
καὶ τῶν πτωμάτων ἔσπευσε κατόπιν τοῦ ὁ κόραξ.
Μὲ τοὺς 300 του, πῦρ ὄλος, τρέχει, ἀνδρας
καὶ τὰς ἐπάλξεις εἰσπηδᾷ ὡσὰν ποιμνίων μάνδρας.
Ὁ Καραϊσκος ἐνδακρυσ τὸν σφίγγει στὴν ἀγκάλην
λέγων «καλὴν ἀντάμωσιν εἰς τὴν ζωὴν τὴν ἄλλην»
Οἱ νέοι 300 μὲ Λεωνίδα νέον
ὡς μῆνας δώδεκα φρουροῦν τὸ φρούριον ἀκμαῖον.
Καὶ ὅμως δὲν ἐτόλμησεν ὁ χάρος νὰ παλαίσῃ
μὲ τὸν βροτὸν Κριεζῶτη μας μὴ μετ' ἐκείνον πέσῃ.

Ὁ Ὑψηλάντης, ἀφοῦ συνεκέντρωσεν ἐν Ἐλευσίνῃ ὄλα τὰ διεσχορπισμένα καπετανάτα καὶ διένειμε βαθμοὺς εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν ἀναλόγως τῆς ἀξίας ἐκάστου—εἰς τὸν Κριεζῶτην ἀπένευσε τὸν βαθμὸν τοῦ χιλιάρχου—ἐξεστράτευσεν μετ' αὐτῶν τὸν Μάρτιον τοῦ 1829 πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος με σκοπὸν νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὸν Ὄρωπό, τὰς Θήβας, τὴ Λειβαδιά, τὸ Δίστομον καὶ ἀπὸ τὰ Σάλωνα καὶ ἔρχεται καὶ στρατοπεδεύει ἐξωθι τῶν Θηβῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀλωσις τῶν μερῶν τούτων ἦτο ἀδύνατος, διότι ταῦτα ἐλάμβανον ἐπικουρίας ἐκ Χαλκίδος, ὁ Κριεζῶτης λαβὼν τὴν ἀδειαν παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ παραλαβὼν δισχιλίους περίπου Εὐβοεῖς καὶ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς Σκουρτανιώτην, Ράμον καὶ ἄλλους ἔρχεται καὶ ὀχυρώνεται εἰς τὸν Ἀνηφορίτην με σκοπὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀποστολὴν ἐπικουριῶν ἐκ Χαλκίδος. Μὴ εὐρῶν δὲ οὐδεμίαν ἀντίστασιν κατέρχεται εἰς τοὺς πρόποδας με σκοπὸν νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῆς. Ἀλλὰ τὴν 12 Ἰουνίου 1829 οἱ δύο πασσαῖδες, δηλαδὴ ὁ Ὁμέρ τῆς Χαλκίδος καὶ ὁ Ἰζάμ (Ὁτζιάκ) τῆς Ρούμελης, ὁ ὁποῖος εὐρίσκειτο ἐν Χαλκίδι, ἀντεπεξέρχονται

κατὰ τοῦ Κριεζώτη μετ' ὀκτακισχιλίων ἀνδρῶν. Συνάπτεται τρομερὸς ἀγὼν στῆθος πρὸς στῆθος. Ὁ Κριεζώτης κινδυνεύει νὰ κυκλωθῆ, διότι τμήμα Τουρκικοῦ στρατοῦ βαδίζει ἐκ Χαλίων πρὸς τὴν κορυφήν. Ἀναγκάζεται ὅθεν καὶ αὐτὸς ἐσπευμένως νὰ ὀπισθοχωρήσῃ πρὸς τὰ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὀχυρώματά του. Ἐπειδὴ ἡ ὑποχώρησις ἐγένετο πρὸς τὸν ἀνήφορον καὶ ἐπειδὴ ὁ Κριεζώτης ἦτο εὐσωμος καὶ ἡ πίεσις τοῦ ἐχθροῦ μεγάλη, μόλις οὗτος κατώρθωσε νὰ σωθῆ χάρις εἰς τὸν ἡρώϊσμον τῶν περὶ αὐτὸν καὶ ἰδίως τοῦ Τόλια. Φθάσας ὅμως εἰς τὰ προχώματα ἔπεσε λιπόθυμος. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὸ ἐκ Χαλίων τμήμα τῶν Τούρκων εἶχεν ἀνέλθει εἰς τὴν κορυφήν καὶ ἀπεγνωσμένος διεξήγετο ἀγὼν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Θηβαίου ὀπλαρχηγοῦ Σκουρτανιώτη, εἰς βοήθειαν τοῦ ὁποίου ἐσπευσαν καὶ ἄλλοι. Ἡ στιγμὴ ἦτο κρίσιμος. Ὁ Κριεζώτης ἔπρεπε νὰ συνέλθῃ, διότι ἄλλως, στιγμὴς μόνον ἀκόμη ἂν περνοῦσαν, τὸ πᾶν ἐχάνετο. Ἰατρὸς διὰ νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὰς αἰσθήσεις του δὲν ὑπῆρχε. Τότε ἕνα ὑπερύψηλο παληκάρι, ὁ Ἀναστάσιος Μάνος ἢ Γριπαῖος ἐκ Χαλκίδος καὶ κάποιος Φραγγιάς εὗρηκαν τὸ φάρμακον. Τοῦ καταφέρουσι ἰσχυρότατον ἐπὶ τοῦ προσώπου κτύπημα (μπάτσο) καὶ ἰδοὺ ὁ ἀρχηγὸς συνήλθε· «ποῦ βρισκόμαστε;» ἐρωτᾷ· «κινδυνεύουμε» ἀπαντᾷ ὁ Γριπαῖος. «Ἀκολουθετέ με καὶ τοὺς φάγαμε» βρυχᾶται καὶ ξιφουλκῆσας ὀρμᾶ πρὸς τὰ κάτω ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν Τόλια καὶ τοὺς ἄλλους. Οἱ Τούρκοι ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ Κριεζώτη καὶ τοῦ Τόλια κατ' ἀρχὰς μὲν κλονίζονται, ἔπειτα δὲ τρέπονται εἰς ἀτακτον φυγὴν ἄλλοι μὲν πρὸς τὴν Χαλκίδα, ἄλλοι δὲ πρὸς τὸ χωρίον Χάλια. Εἰς τὴν μάχην ταύτην, ἡ ὁποία διήρκεσεν ὀκτὼ ὀλοκλήρους ὥρας καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφρονεύθησαν περὶ τοὺς 800 ὀθωμανοὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ συλληφθῆ αἰχμάλωτος καὶ αὐτὸς ὁ Ὁμὲρ πασσᾶς.

Καὶ ἀσφαλῶς θὰ συναλαμβάνετο, ἐὰν δύο Ἕλληνες μπουλουξήδες, ὁ Κώστας Στυλιδιώτης καὶ ὁ Λιόλιος Λαζόπουλος, οἱ ὁποῖοι, δυσσαρεστηθέντες κατὰ τοῦ Ὑψηλάντη, διότι δὲν τοὺς ἔκαμε χιλιάρχους, εἶχον καταφύγει εἰς τὸν Ὁμὲρ καὶ εἶχον ἀναλάβει τὴν σωματοφυλακὴν αὐτοῦ, ἐὰν, λέγω, οἱ δύο οὗτοι ἀρνησιπάτριδες δὲν ἀπῆγον βιαίως τὸν Ὁμὲρ καὶ δὲν τὸν μετέφερον ἐπὶ τῶν ὄμων των εἰς τὰ Χάλια. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐφρονεύθη καὶ ὁ ἐκ Βασιλικῆς

Μπακρυγᾶς καὶ ἐπληγώθη εἰς τὸ ποδᾶρι ὁ Τόλιας. Τὸν ἡρώϊσμον καὶ τὴν ὀρμητικότητα τοῦ Κριεζώτη καὶ τοῦ Τόλια, ποῦ ἐδειξαν ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Ἀνηφορίτη ὡς ἐξῆς ὕμνει ἡ λαϊκὴ μούσα.

«Εἰς τὰς 2 Ἰουνίου μάχῃ ἐγινε φρικτὴ,
κατὰ τὸν Ἀνηφορίτη πεισματώδης καὶ δεινῆ.
Εἰς αὐτὴν ὁ Κριεζώτης ἀνεδείχθη νικητὴς
μετὰ τοῦ στρατευμάτος του τῶν Τούρκων ἔξολοθρευτῆς.
Ἐτρεχε ξεσπαθωμένος σὺν ὁ μέγας Ἡρακλῆς
καὶ ὠδήγει τοὺς στρατιώτας μεθ' ἡρωϊκῆς ψυχῆς.
Τὸν Ὁμὲρ πασσᾶ τρομάζει καὶ τὸν κᾶν νὰ τραπῆ
εἰς φυγὴν μετὰ τασούτων στρατευμάτων πλησμονῆν.
Τόλιας, ὁ πεντακισίων ἀρχηγὸς στρατιωτῶν,
αὐτὸς πρῶτος ξεσπαθῶναι καὶ ὀρμᾶ κατὰ ἐχθρῶν».

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους μαθὼν ὁ Κριεζώτης, ὅτι ὁ Σερασκέρης τῆς Ρούμελης Ἰζάμ πασσᾶς, συγκεντρώσας ἅπαντα τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐν Χαλκίδι, ἀνερχόμενον εἰς ἑξ περίπου χιλιάδας προτίθεται βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμὲρ νὰ τοῦ ἐπιτεθῆ εἰς τὸν Ἀνηφορίτην καὶ διασπῶν αὐτὸν νὰ μεταδῆ ἀκωλύτως εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ὅπου νικηφόρα εἶχον φθάσει τὰ Ρωσικὰ στρατεύματα καὶ διεκυδεύετο αὐτὴ ἡ ὑπαρξίς τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους, ἀφήγει τὸν Ἀνηφορίτην—διότι δὲν εἶχε δυνάμεις διὰ νὰ τὸν κρατήσῃ—παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Ὑψηλάντη καὶ σπεύδει καὶ καταλαμβάνει μετὰ 2300 ὀπαδῶν ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς Τόλιαν, Σκουρτανιώτην, Στράτον, Μπαῖρακτάρην, Μαμουρην, Δουβουινιώτην, Νάκον, Χατζηπέτρον, Ψαροδήμον καὶ ἄλλους τὰ μεταξὺ Κωπαϊδῶς καὶ Ἐλικῶνος σχηματιζόμενα Στενὰ τῆς Πέτρας, κείμενα μεταξὺ Θηβῶν καὶ Λεβαδείας, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Μοῦλκι. Μετ' ὀλίγον καταφθάσας ὁ Ἰζάμ καὶ εὗρων τὰ στενὰ κατειλημμένα ἀποπειρᾶται δι' ἐπανειλημμένων ὀρμητικῶν ἐπιθέσεων νὰ διέλθῃ αὐτὰ, ἀλλ' ἠττηθεὶς ἀναγκάζεται νὰ συνθηκολογήσῃ ἐπὶ τῷ ὄρω αὐτὸς μὲν καὶ πᾶσαι αἱ Τουρκικαὶ φρουραὶ νὰ ἀναχωρήσουν ἐκ τῆς Στερεᾶς, αὕτη δὲ νὰ περιέλθῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Τὴν ἐνδοξὸν ταύτην μάχην τῆς Πέτρας, ἣτις ἐπεσφράγισε τὴν Ἑλληνικὴν Ἐλευθερίαν ὡς ἐξῆς ἀπηθανάτισεν ὁ ποιητής :

«Τόσους κινδύνους ἔπρεπεν ὁ ἥρως νὰ πηδῆσῃ
κι' εἰς Πέτραν τῆς Πατρίδος μας τοὺς πόθους νὰ σφραγίσῃ.
Ἄν ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς Πέτραν δὲν ἐπήδα
τοῦ αἰμοδόρου Ἰμβραῆμ νὰ σῶσῃ καθ' ἐλπίδα,
Θὰ ἔζη ὁ Ἰτζᾶκ πασσᾶς καὶ θὰ μᾶς ὠμολόγει
πόσοι θὰ ἐστιγμάτιζον τὰ μέτωπά μας ψόγοι».
«Χαῖρε βουνὸ π' ἀνάθρεψες τὸν Κριεζιώτη, χαῖρε»
«μ' ἀκτίνας νὰ σε στέφωσι αἰῶνια αἱ ἡμέραι».

